
This is the **published version** of the bachelor thesis:

Aymamí Casadó, Júlia; Perpinyà i Morera, Remei, dir. Selecció i avaluació de fonts especialitzades en l'àmbit audiovisual. 2015. (1202 Grau en Traducció i Interpretació)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/147019>

under the terms of the **IN**
COPYRIGHT license

Selecció i avaluació de fonts especialitzades en l'àmbit audiovisual

103698 - Treball de Fi de Grau

Grau en Traducció i Interpretació

Estudiant: Júlia Aymamí Casadó

Tutora: M. Remei Perpinyà Morera

10 de juny de 2015

Facultat de Traducció i d'Interpretació
Universitat Autònoma de Barcelona

Dades del TFG

Títol: *Selecció i avaluació de fonts especialitzades en l'àmbit audiovisual*

Autor: Júlia Aymamí Casadó

Tutor: . Remei Perpinyà Morera

Centre: Facultat de Traducció i d'Interpretació

Estudis: Grau en Traducció i Interpretació

Curs acadèmic: 2014-15

Paraules clau

Selecció i avaluació, traducció audiovisual, doblatge, *voice-over*, subtitulació, *dubbing*.

Resum del TFG

Aquest Treball de Fi de Grau descriu i avalua varies fonts seleccionades per a futurs traductors audiovisuals o simplement gent interessada en aquesta especialització de la traducció. Dins d'aquest recull de fonts s'hi troben fonts que parlen sobre: el doblatge, *voice-over*, subtitulació, història de la traducció audiovisual, investigació en el camp de la TAV, docència de TAV, tècniques de cada modalitat de TAV, etc. L'avaluació es fa segons si la font serveix Per ampliar els coneixements sobre TAV o no. També es valora si introdueixen pràctica i tècniques per doblatge, subtitulació o *voice-over*.

Este Trabajo de Fin de Grado describe y evalúa varias fuentes seleccionadas para futuros traductores audiovisuales o simplemente gente interesada en esta especialización de la traducción. Dentro de esta selección de fuentes se encuentran fuentes que hablan sobre: el doblaje, *voice-over*, subtitulación, historia de la traducción audiovisual, investigación en el campo de la TAV, docencia de TAV, técnicas de cada modalidad de TAV, etc. También se valora si introducen prácticas y técnicas para doblaje, subtitulación o *voice-over*.

This Final Year Dissertation describes and evaluates several sources selected for future audiovisual translators or just for people who is interested on this specialization of translation. In this sources compilation there are some sources which talk about: dubbing, *voice-over*, subtitling, history of audiovisual translation, research in audiovisual translation, teaching audiovisual translation, techniques of each audiovisual translation mode, etc. The evaluation is made depending on if they are useful to broaden knowledge about audiovisual translation or not. Also it is evaluated if they introduce practice and techniques for dubbing, subtitling or *voice-over*.

Avis legal

2015 © Júlia Aymamí Casado. Tots els drets reservats.

Cap contingut d'aquest treball pot ésser reproduït, parcialment o total, sense el permís o l'autorització de la seva autora.

Índex

1. Introducció.....	1
2. La traducció audiovisual	3
2.1 Història.....	3
2.2 <i>Voice-over</i>	5
2.3 Doblatge.....	6
2.4 Subtitulació	8
2.5 Situació a Espanya	10
3. Identificació de les necessitats informatives.....	12
4. Avaluació de les fonts d'informació seleccionades	15
4.1 Fonts temàtiques.....	15
4.2 Fonts lingüístiques.....	33
4.3 Fonts professionals.....	40
5. Conclusió	43
6. Bibliografia	44

1. Introducció

El tema del treball és la cerca i avaluació de fonts d'informació per a la traducció audiovisual (TAV). És un treball dirigit als futurs traductors audiovisuals o estudiants/lectors que senzillament estiguin interessats en el tema de la traducció audiovisual i totes les modalitats que l'aborden. La traducció audiovisual és important en el món quotidià i per tant és un tema interessant, ja que sense aquesta especialitat de traducció no hi haurien pel·lícules, videojocs, series de televisió i altres productes audiovisuals estrangers traduïts i, per tant, no tothom els entendria.

El treball es centra en la traducció a les següents llengües: català, castellà i anglès, ja que són les llengües utilitzades principalment a Espanya en el món de la traducció audiovisual.

El treball està dividit en tres apartats principals: «La traducció audiovisual», «Informació sobre les necessitats informatives» i «Avaluació de les fonts seleccionades».

A l'apartat de «La traducció audiovisual» s'explica detalladament què és la traducció audiovisual, quines són les seves modalitats i les seves principals característiques. Al segon apartat, «Informació sobre les necessitats informatives» s'entra al camp de la informació, especificant per què es necessiten fonts sobre TAV i quins són els principals problemes que un traductor audiovisual es pot trobar a l'hora de posar en pràctica les modalitats de TAV. Finalment, a l'apartat d' «Avaluació de les fonts seleccionades» es fa un recull de fonts prèviament escollides de la bibliografia del Màster de Traducció Audiovisual de la Universitat Autònoma de Barcelona i se'n fa una valoració.

La part teòrica del treball ha estat redactada amb la informació extreta de les fonts seleccionades per a la seva avaluació i altres fonts especificades a la bibliografia. Per fer la part d'avaluació s'ha utilitzat el següent criteri:

- És útil per a un traductor audiovisual?
- Descriu què és la traducció audiovisual? I les modalitats?
- Conté part teoria sobre cada modalitat? És útil per posar-la en pràctica?
- Hi ha part de pràctica (DVD, exercicis al mateix llibre, etc.)?
- L'autor és especialista en traducció audiovisual?
- És una font clara i precisa?

Les fonts han estat dividides en:

- **Fonts temàtiques:** En aquest apartat s'hi inclouen aquelles fonts que parlen exclusivament de la traducció audiovisual, tant si és una font amb informació sobre la TAV en general o si concreta en alguna de les modalitats (subtitulació, voice-over o doblatge).

- **Fonts lingüístiques:** Inclou les fonts que contenen informació lingüística dins de l'ús de la traducció audiovisual (guies d'estil, diccionaris, etc.)
- **Fonts professionals:** L'apartat recull les diferents fonts sobre institucions, associacions, traductors i productores especialitzades en el camp audiovisual.

El motiu de la tipologia de fonts seleccionada és degut a que les fonts seleccionades per aquest treball contenen bàsicament tres continguts: informació temàtica sobre la TAV, informació lingüística en la TAV i finalment informació emesa per professionals, ja siguin individualment o com a col·lectiu. En un principi el més ideal semblava dividir les fonts segons la modalitat de traducció audiovisual que se'n parlava, però no era factible ja que hi ha fonts que només tractaven temes purament lingüístics sense entrar en cap modalitat en concret.

2. La traducció audiovisual

La traducció audiovisual (TAV) és una de les branques d'especialitat de traducció que s'ocupa dels textos destinats al sector del cinema, la televisió, el vídeo i els productes multimèdia. Es caracteritza per tenir un codi oral (les veus), escrit (els guions) i visual (les imatges) i per les limitacions i les tècniques particulars que s'utilitzen. (Agost, 1999)

A diari consumim productes audiovisuals de forma directa o indirecta; és per aquest motiu pel qual la traducció audiovisual és necessària. Entenem per producte audiovisual aquells productes de comunicació que es serveixen de senyals auditives (diàleg, narració, música, efectes) i de senyals visuals (imatges, text narratiu, subtítols) per transmetre un missatge (Mayoral, 1998).

La traducció audiovisual inclou no només els productes transmesos a través del cinema, vídeo, DVD i televisió, sinó també els productes multimèdia que reben difusió a través dels ordinadors o, des de no fa tant de temps, de les consoles de videojocs. Aquests productes són traduïts per a diferents gèneres: ficció, documentals, publicitats, telediaris, etc. (Mayoral, 1997)

No obstant, aquesta especialitat de traducció (TAV) engloba una immensa varietat de modalitats. Eduard Bartoll (2012) estableix una llista de totes les modalitats de traducció audiovisual amb la seva definició i el seu àmbit d'aplicació. Aquest llistat inclou: audiodescripció, doblatge, subtitulació, interpretació consecutiva, interpretació simultània, intertitulació, *remake*, resum escrit i *voice-over* (veus superposades)

No obstant, en aquest treball em centraré en el *voice-over*, els doblatges i els subtítols, ja que són les modalitats treballades al grau de Traducció i Interpretació.

Al nostre país, alguns investigadors com ara Frederic Chaume, Jorge Díaz Cintas, Rosa Agost o Patrick Zabalbeascoa, entre altres, contribueixen al desenvolupament d'aquesta disciplina, cada vegada més popular. Es tracta d'una especialitat de traducció complexa, degut entre altres factors a la immensa varietat de gèneres que engloba.

2.1 Història

Segons Natàlia Izard (1992) el cinema mut no va tenir mai gaires problemes al ser distribuït a l'estranger. El cost de traduir i canviar els intertítols era molt baix. Però amb l'arribada del so, Hollywood va descobrir que les diferències d'idioma els podien fer perdre el mercat fora de l'angloparlant.

Les primeres versions subtitulades es van fer en tres llengües: francès, alemany i espanyol. Els països que parlaven altres llengües havien d'acceptar una d'aquestes tres versions. En algunes nacions el francès, l'alemany o l'espanyol funcionaven com a segona llengua, com ara Holanda (segona llengua, l'alemany,) Portugal (segona llengua, l'espanyol), o Turquia, Grècia o Romania (el francès com a segona llengua). Els països que no utilitzaven cap d'aquestes llengües com a segona llengua van haver d'acceptar les versions originals en anglès durant uns quants anys. A Polònia les pel·lícules es projectaven amb les escenes de diàleg tallades i substituïdes per intertítols.

El 1930 es va ampliar el nombre de llengües utilitzades en la subtitulació. Per als mercats mitjans, les sucursals locals de les productores subtitulaven les pel·lícules en la llengua local corresponent. La primera projecció de *The Jazz Singer* (1927) a París tenia intertítols en francès (substituint els originals en anglès) i subtítols en francès, i en una pantalla lateral, per als escassos moments de diàleg anglès. A l'Egipte políglota dels anys 30, les pel·lícules tenien subtítols en francès, i a una altra pantalla situada a l'esquerra, títols en grec i en àrab.

No obstant, encara hi havia un problema: milions d'espectadors no sabien llegir. Holanda i Suècia van ser els únics països que van acceptar el sistema de subtítols immediatament, i avui en dia aquest és l'únic sistema que s'hi coneix.

D'acord amb l'historiador del cinema Douglas Gomery (1985), a la indústria americana els subtítols es van abandonar al cap de pocs intents. Les tècniques de doblatge tot just començaven i, les primeres pel·lícules doblades van produir reaccions adverses per part del públic. Una tercera possibilitat era rodar versions en llengua estrangera de les pel·lícules que es produïen als Estats Units. Aquest sistema s'anomenava versions multilingües.

No obstant, les versions multilingües produïdes als Estats Units o per estudis americans a Europa estaven caracteritzades per una gran desorganització. La conseqüència en va ser una falta de qualitat i rendibilitat que va portar un final infeliç de l'aventura.

Segons Ávila (1997) el naixement del doblatge no va ser fins al 1928 quan dos enginyers de la Paramount van aconseguir gravar un diàleg sincrònic amb els llavis dels actors de la pel·lícula *The Flyer*. Aquest primer doblatge es va realitzar en alemany però de seguit alts càrrecs de la productora van veure la possibilitat comercial d'aquest invent, el qual aconseguiria trencar les barreres idiomàtiques del cinema i l'internacionalitzaria definitivament.

Tal i com explica Natàlia Izard (1992, 89), avui en dia totes les pel·lícules es doblen o es subtitulen al país de destinació. En el cas de les pel·lícules en anglès els productors no s'han de preocupar, perquè gairebé tots els distribuïdors entenen l'anglès. Però les altres pel·lícules, siguin del país d'origen que siguin, es subtitulen en anglès abans d'intentar vendre-les. Aquestes traduccions són molt menys acurades que les traduccions definitives, ja que el seu propòsit és només fer la pel·lícula comprensible de manera general.

2.2 Voice-over

El **voice-over** és el terme utilitzat per fer referència a les veus superposades. Es tracta d'una tècnica on es grava una veu diferent de la original i es reproduïx per sobre d'aquesta. S'utilitza per a radio, televisió, cinema, teatre i interpretacions. Les veus superposades (*voice-over*) principalment s'utilitzen en documentals, *realities*, entrevistes o declaracions, rodes de premsa enregistrades, reportatges o vídeos corporatius.

L'ús de la tècnica *voice-over* es va imposar al doblatge per donar més credibilitat als documentals al sentir la veu natural i uns segons més tard la traducció superposada (com si fos una interpretació).

Hi ha països de l'est d'Europa, com per exemple Polònia, on hi ha un locutor que fa tots els papers amb una entonació neutra. En canvi, a Gran Bretanya, els locutors utilitzen els accents. A Espanya, no es dona cap accent ni entonació concreta.

Normalment, als productes on s'hi aplica la tècnica del *voice-over* ens hi trobem alguns aspectes a considerar a l'hora de traduir, com per exemple:

- **El narrador.** Tradicionalment són narradors en tercera persona i formals. No obstant, cada vegada hi ha narradors més informals. Quan la veu és en *off* cal traduir-ho pel mateix i es substitueix l'original. És un doblatge en *off*. En canvi, quan la veu original és en *on*, cal utilitzar les veus superposades.
- **Entrevistats.** Parlen davant de la càmera i tenen un llenguatge més espontani. Hi ha canvis de tema i molta dinàmica, per tant, cal reformar el que diuen. S'ha de crear un discurs més fluid.
- **Persones que parlen espontàniament.** La llengua és espontània i per traduir-ho s'ha de fer amb veus superposades o subtítols.
- **Cartells i rètols.** Cal traduir el que apareix amb inserts.
- **Cançons.** Si la cançó és rellevant, cal fer-ne una traducció. Si la música es de fons, per donar ambientació, no cal traduir-la.
- **Fragments de pel·lícules o imatges d'arxiu.** S'ha de decidir si es subtitula o es fa un doblatge. Cal preguntar al client.

També s'ha de tenir amb compte les característiques de les veus superposades i amb què s'ha de vigilar a l'hora de fer-les:

- **Fixar-se en la sincronia.** Cal sentir una mica al principi i al final la veu original. Hi ha d'haver isocronia a les veus superposades: deixar un espai entre l'original i la nova veu. S'ha d'aconseguir crear una traducció que permeti que l'actor que ve al darrere

pugui deixar sentir un fragment de l'original, entrar i, que quan ell acabi, quedi un fragment de l'original. Depenent del que tens, pots deixar més o menys marge. També s'ha de preveure quan tallar. Sobretot, és important mantenir el principi de la veu original.

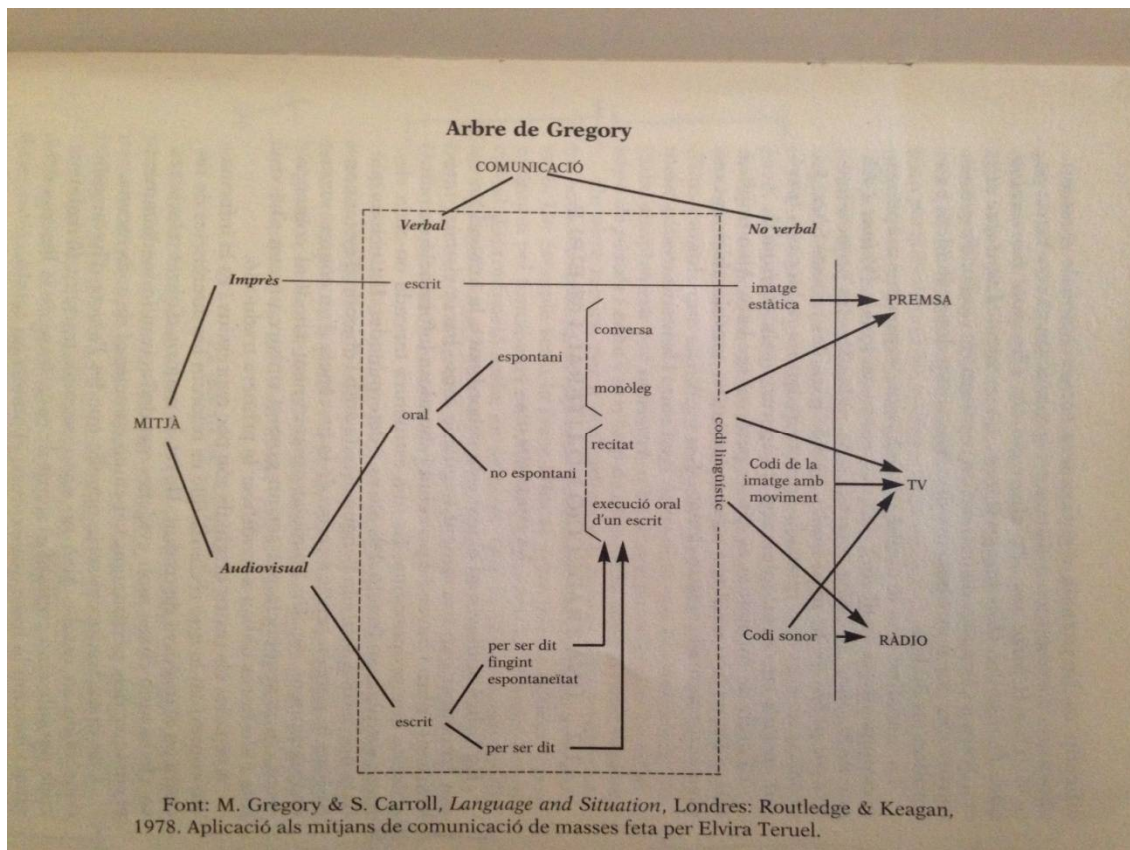
- Cal vigilar les traduccions, no s'ha d'inventar res i s'ha d'anar amb compte amb les imatges. La traducció ha de tenir sincronia amb el que surt a la pantalla.
- Sincronia amb els gestos de la persona que parla.
- Si és possible ser literal i al mateix temps ser correcte i natural, millor. No s'ha de ser literal a l'hora de traduir si pot ser un error.
- Per aconseguir que la veu superposada càpiga dins de l'original, a vegades cal reformular. S'ha de fer un discurs més editat i fluït perquè encaixi amb el fragment original. No s'ha de canviar el registre ni fer un text escrit, ha de ser un text oral, però reformulat. És important buscar sinònims, temps verbals curts, obviar algun subjecte, recuperar algun pronom.

2.3 Doblatge

El **doblatge** és una tècnica de traducció audiovisual que consisteix en gravar i substituir les veus en un producte cinematogràfic o televisiu. El terme es sol referir a la substitució dels diàlegs parlats pels actors en un idioma original per altres diàlegs idèntics en un altre idioma.

Al doblatge, el traductor fa una traducció en forma de guió. No han de ser traduccions literals. El traductor, una vegada tradueix el text, passa a l'ajustador, el qual pot ser ell mateix. En alguns casos, hi ha un revisor lingüístic que revisa que el text s'adeqüi als criteris del client. Una vegada el guió és traduït, ajustat i revisat, s'envia a direcció per pautar el nou guió traduït i començar a gravar el doblatge.

Pel que fa a la traducció de doblatge, és important fixar-se en la llengua que s'utilitza, ja que no és una llengua real. Tal i com explica Francesc Vallverdú (1997), el doblatge demana una modalitat específica de llengua. Es tracta del que, en l'arbre de Gregory, correspon a l'oral no espontani, que s'ha escrit per ser dit fingint espontaneïtat:

No obstant, el doblatge ha anat evolucionant i cada vegada es vol acostar més a la llengua real. Traduir el doblatge significa traduir una oralitat prefabricada. Ha de semblar oral i espontani però hi ha restriccions: el temps i la sincronia. També cal marcar molt bé l'entonació.

En algunes ocasions, poden sortir referents culturals que el públic desconeix, i això és un problema. El traductor, en aquestes ocasions el que procura és buscar un referent cultural propi d'aquí i reemplaçar l'original per aquest.

Segons Rosa Agost (1999), existeixen tres gèneres diferents de la traducció:

- Gènere dramàtic: documentals, pel·lícules i telefilms, sèries, dibuixos animats, etc.
- Gènere informatiu
- Gènere publicitari
- Gènere d'entreteniment: jocs d'ordinador, magazines infantils i juvenils, programes d'humor, etc.

Per tant, s'ha de valorar quin d'aquests gèneres és el text audiovisual per poder determinar com s'ha de traduir el producte.

Altres aspectes que ha de tenir en compte el traductor són les seqüències, per saber quin verb utilitzar (quants dies han passat, quin dia és, si és de nit a la pel·lícula/sèrie/videojoc...), i també cal saber a qui es parla, si a tu o a vostè, ja que és molt fàcil barrejar-ho.

En quant a l'**ajustament**, és la tècnica d'adaptar el producte doblat a la llengua i cultura de meta, per a que els espectadors d'un país diferent als de la versió original siguin capaços de seguir la trama sense perdre's ni un sol detall. També, tenen com a feina sincronitzar el producte per tal que el doblatge quedi a la perfecció "a sobre" de l'original.

L'ajustador ha de tenir en compte que si també és el traductor té dos sistemes de treball: fer-ho tot a l'hora o fer primer la traducció i després ajustar-la. No obstant, en algunes ocasions, l'ajustador no coneix la llengua original i, per tant, la seva feina es redueix a sincronitzar i adaptar el producte traduït. L'ajustador ha de tenir en compte tres tipus de sincronia:

- Isocronia: la traducció ha de cabre en el mateix fragment que l'original; ha de ser clavat.
- Sincronia fonètica: les lletres han d'estar molt marcades amb els llavis, cal vigilar amb com es mou la boca i que no quedi malament. Alguns dibuixos animats no són un problema perquè només obren i tanquen la boca.
- Sincronia cinètica: coordinació amb els gestos. Cal mirar l'audiovisual i veure com actuen els personatges per tal d'aconseguir una bona sincronia dels gestos amb el doblatge.

El procés d'ajustador consisteix en: mirar, traduir, recular, mirar, rectificar. Quan es té la frase traduïda s'ha de vigilar que sigui adequada, que no es repeteixin paraules, que no hi hagin rimes estranyes, que concordi amb els moviments i amb els llavis. A més a més, l'ajustador introdueix un seguit de codis al guió per guiar millor a l'actor de doblatge.

2.4 Subtitulació

La **subtitulació** és una pràctica lingüística basada en tres components principals: la paraula oral, la imatge i els subtítols. Els subtítols són text escrits que pretenen mostrar els diàlegs dels actors i els elements discursius.

Hi ha varis tipus de subtítols:

- Segons la finalitat: per a sords, *speakup* (anglès-anglès, per aprendre idiomes), per karaoke, per a traductors (alguns d'aquests són per traduir-los directament i no basar-se en l'àudio).

- Segons la modalitat: interlingüístics, intralingüístics.
- Segons la presentació: gravats, en directe, preparats. N'hi ha de literals, de condensats i de sintetitzats.
- Segons la posició: subtítols, sobretítols (opera).
- Subtítols en una sola llengua o en dues llengües (a Bèlgica els hi solen haver).
- Subtítols amb un color o amb varis colors (s'utilitzen varis colors per als sords, així poden diferenciar els personatges).
- Subtítols oberts (tots els que veuen la pel·lícula estan obligats a veure'ls) o tancats (si vols els poses, sinó no).
- Introducció per teclat, estenotípia (els teclats amb combinacions) o reparlat (es grava amb un micròfon i es fa un subtítol; o es corregeix i es subtitula).
- Subtítols professionals o subtítols fets per *fans*.
- Tipus d'alineació, a un costat, al mig... (depèn de les traduccions, del país).
- Subtítols de línia a línia, paraula per paraula, en bloc (les estàndard).

És important saber segmentar els subtítols i conèixer les regles bàsiques d'aquests. El procés bàsic consisteix en:

1. Traduir
2. Reduir/Segmentar -> El subtítol té un espai limitat i, per tant, s'ha de condensar la traducció.
3. Pautar o codificar -> El subtítol s'ha de tallar i deduir per on s'ha de fer la segmentació d'aquest.
4. Revisar

Segons el professor i traductor Jorge Díaz Cintas (2003), un subtítol (en castellà) ha de tenir un màxim de 2 línies en forma piramidal, on cada línia hauria de tenir uns 35 caràcters (28 com a mínim i 40 com a màxim). A més a més, el subtítol hauria de tenir una durada mínima de 1 segon i una màxima de 6 segons. Els subtítols han d'estar centrats i han de respectar els canvis de plans i d'escenes.

Per altra banda, segons Eduard Bartoll (2002) recomana que un subtítol (en català) tingui aproximadament 36 caràcters (entre 20 i 40) i un màxim de 2 línies en forma piramidal.

2.5 Situació a Espanya

Els països europeus utilitzen el seu propi criteri a l'hora d'escollir si volen traduir un text audiovisual mitjançant la subtitulació o el doblatge o qualsevol altra modalitat de TAV. El següent gràfic mostra la situació a Europa segons la modalitat que s'utilitza:

Espanya és un dels nombrosos països on s'ha optat per utilitzar tant el doblatge com la subtitulació, donant més importància al doblatge. És per això que hi ha una discussió interminable sobre si doblar o subtitular. Hi ha una gran varietat d'opinions i és difícil decantar-se per una modalitat o l'altra.

Hi ha gent que defensa que els subtítols són per aprendre llengües i altres que defensen que el doblatge requereix un gran treball i els resultats són bons, però el debat segueix obert.

Un bon argument és el de Joan Fontcuberta (2001, 299-314), el qual defensa que quan ell va aprendre que el sentit de la vista és molt més fort que el de la oïda. No obstant, en el món del doblatge es parla amb insistència i el gran treball en equip: la col·laboració entre traductor i ajustador cada vegada és més necessària i, encara que a vegades el traductor també és l'ajustador, és un fet inevitable que quatre ulls veuen més que dos i que no és el mateix que un traductor aprengui a ajustar que a la inversa: que un ajustador aprengui a traduir.

3. Identificació de les necessitats informatives

Les persones solem consumir productes audiovisuals a diari, ja sigui a través del televisor, l'ordinador, la *tablet* o el *smartphone*. Per aquest motiu, actualment, la traducció audiovisual és el tipus de traducció més necessària i més demandada.

La TAV també és un recurs per a les persones discapacitades, com per exemple els sordmuts. Amb l'audiodescripció poden seguir a la perfecció una sèrie de televisió, un programa de televisió, una pel·lícula o qualsevol altre tipus de producte audiovisual. L'audiodescripció i la subtitulació són bons recursos per a aquests usuaris.

Tal i com s'ha dit amb anterioritat, algunes modalitats com ara la subtitulació van ser necessàries per a l'exportació de productes audiovisuals. No obstant, milions d'espectadors no saben llegir, sobretot als anys 30 (Izard 1992, 52). És per això que el cinema va buscar solucions a aquest problema mitjançant

A causa de la varietat de modalitats de traducció audiovisual, és molt important que el traductor en conegui les regles bàsiques per aconseguir una bona isocronia i sincronia al producte final. Cada traductor ha de saber les pautes bàsiques de la seva modalitat. Per exemple, un subtitulador ha de saber segmentar per aconseguir que la imatge concordi amb el subtítol. A més a més, ha d'estar preparat per afrontar els problemes que poden sorgir a l'hora de traduir el contingut.

Un problema que a vegades es presenta com específic del doblatge és el tractament dels accents i les variants geogràfiques representades en la parla dels personatges. No obstant, és un dels problemes més antics i recurrents en la traducció de diàlegs de novel·les i obres teatrals.

Entre tots els problemes que hi podem trobar hi ha: la traducció de la metàfora, el joc de paraules, la traducció de l'humor, el tractament d'elements culturals, etc. En el cas de la traducció audiovisual, tots aquests problemes es poden plantejar i solucionar conjuntament a través del canal sonor i del visual, amb elements verbals, no verbals i amb la combinació d'ambdós.

Sobre el problema dels elements culturals, Roberto Mayoral és un dels principals traductors especialitzats que el tracta:

" Respecto a lo específicamente cultural, los fondos culturales extranjeros, especialmente los norteamericanos, están perdiendo todo su exotismo para los espectadores españoles debido a su continua exposición a esta cultura, de modo que un espectador madrileño se puede sentir menos extraño en el Bronx de una película que en un pueblo alpujarreño en la realidad. Estos son los efectos de la globalización y de la penetración cultural norteamericana. En este sentido, cualquier consideración sobre los elementos culturales en la traducción audiovisual deberá tener presente los aspectos diacrónicos pues el

espectador o consumidor de hoy en día tiene poco que ver a este respecto con el de hace unas décadas." (Mayoral, 1998)

Per altra banda, Zabalbeascoa ha fet varies aportacions sobre el problema de traducció de l'humor. Dins del volum *La traducción para el doblaje y la subtitulación* trobem un capítol molt complet sobre aquest problema. Zabalbeascoa (2001) fa una definició de l'humor per tal de diferenciar-ho de la comedia:

"El humor no es fácil de definir ni de estudiar. Aquí definiremos humor (como elemento textual) como aquello que pertenece a la comunicación humana con la intención de producir una reacción de risa o sonrisa (de ser gracioso)"

Zabalbeascoa (2001) defensa que un traductor ha d'estar atent a la possible existència d'elements humorístics en qualsevol text e partia i, una vegada detectats, haurà de decidir sobre la importància que tenen i la funció que compleixen. A partir d'aquí, el traductor ha de decidir com tractar-los segons les característiques i la funció que s'hagin determinat pel text meta.

D'aquests dos problemes en deriva un de molt més gran: la necessitat informativa, és a dir, saber manejar fonts d'informació per entendre bé el context cultural i humorístic. El traductor necessita tenir la capacitat d'informar-se a partir de fonts i que aquestes siguin fiables. No només són necessàries les fonts terminològiques, sinó també fonts on es parlin tant de referents culturals com dels diferents tipus d'humor segons cada cultura.

A part de les dificultats que pot plantejar la translació d'un text d'una llengua a una altra, l'adaptació de les referències culturals, la conservació dels registres i altres peculiaritats, el treball dels traductors audiovisuals presenta un condicionant: el temps que disposen per reproduir aquests textos.

Altres problemes que requereixin alguna solució són els que presenten cada modalitat de traducció audiovisual:

- En la **subtitulació** és necessari saber algunes regles bàsiques sobre aquesta modalitat, com ara: Quants caràcters hi ha d'haver en cada línia? Quantes línies hi poden haver? Quant ha de durar un subtítol?
- En **doblatge** també poden sorgir problemes com per exemple: Quan ha de començar a parlar l'actor? Quan ha de fer una pausa? Quan ha de fer algun tipus d'acció (esternudar, besar, xiular...)?
- En **voice-over**, poden sorgir problemes com: Quan s'ha de traduir una cançó que sona de fons? Quan s'ha de traduir un cartell i quan no? És millor deixar l'original o traduir-lo?

Segons Roberto Mayoral (2001), en la traducció audiovisual hi podem trobar quatre tipus de peculiaritats:

- Necessitat de sincronització. La comunicació, en el cas de la traducció audiovisual, es realitza mitjançant múltiples canals i a través de diferents tipus de senyals (imatges en moviment, imatge fixa, text, diàleg, narració, música i soroll). Aquesta convivència dona lloc a la necessitat d'una sincronització entre tots aquests tipus de sistemes de senyals per aconseguir que l'obra es transmeti de forma eficaç.
- La traducció està realitzada pel traductor i per una sèrie de protagonistes. La traducció no només implica un traductor, sinó que també en són "protagonistes" els actors, el director de doblatge, el director de subtitulació, els ajustadors...
- La percepció del producte audiovisual en un mínim de dues llengües diferents de forma simultània. Aquest és el cas de la subtitulació, el *voice-over*, el *half-dubbing* i la interpretació o traducció simultània, ja que l'espectador percep el producte audiovisual en més d'una llengua a la vegada de forma simultània.
- La traducció audiovisual té el seu propi repertori de convencions entre el producte traduït i l'espectador. Una vegada assumides, permeten que un producte traduït es pugui percebre en major o menor grau com un producte original.

«El acto de la traducción no concluye en el momento en que se fabrica el vídeo o la cinta de celuloide, con su traducción incorporada, sino en el momento en que se proyecta o consume esta cinta y se produce el milagro comunicativo de que cada uno de los consumidores entienda el mismo producto y el mismo mensaje de una forma distinta, dependiendo de su cultura, su familiaridad con el género, la obra y el autor, su experiencia vital, su estado de ánimo, su concentración en ese momento, etc.» (Mayoral, 2001)

4. Avaluació de les fonts d'informació seleccionades

A causa de la gran varietat de problemes que poden sorgir, és important consultar algunes fonts d'informació útils. Per traduir termes generals i termes específics (diccionaris generals, diccionaris específics, bases de dades), per solucionar possibles problemes que poden sorgir amb la traducció d'aspectes culturals (equivalents culturals, traducció de l'humor), per reformular frases (diccionaris generals, diccionaris de sinònims), per conèixer els aspectes tècnics de cada modalitat (guies de subtitulació, doblatge, *voice-over*, audiodescripció, *half-dubbing*), per aprendre la teoria de la traducció audiovisual (manuals, guies d'estil).

També és important la consulta de textos paral·lels per a fer-se una idea general de com ha de ser una traducció audiovisual correcta. Altres possibilitats són la consulta amb traductors especialitzats en aquesta àrea o organismes de traducció audiovisual.

La informació és vital per aquest tipus de traducció, ja que cal saber exactament com aconseguir una isocronia i una sincronia perfecta a la vegada que la traducció sigui adequada i s'aconsegueixi un llenguatge oral. Allò que subtitulem o doblem ha d'encaixar a la perfecció amb l'original i no ha de sortir de lloc. Informar-se sobre les tècniques és una de les pautes més importants per convertir-se en un bon traductor audiovisual.

La següent selecció de fonts està dividida segons els següents tipus: Fonts temàtiques, fonts lingüístiques i fonts professionals.

4.1 Fonts temàtiques

Nom	Agost, Rosa. <i>Traducción y Doblaje: Palabras, Voces e Imágenes</i> . Barcelona: Ariel, 1999.
Descripció	<p><i>Traducción y Doblaje: Palabras, Voces e Imágenes</i> és un llibre escrit per Rosa Agost Canós (1968), professora del Departament de Traducció i Comunicació de la Universitat Jaume I. Doctorada al 1996, ha centrat la seva investigació en la traducció audiovisual.</p> <p>Aquesta obra parla sobre la investigació en la tècnica del doblatge, ja que a Espanya és un país on hi abunden els doblatges. La obra intenta emplenar el buit d'investigacions que hi ha sobre la traducció audiovisual tractant els aspectes històrics, professionals, tècnics i contextuals que influeixen en el doblatge.</p> <p>El llibre ofereix molts exemples gràcies a la gran quantitat de materials que serveixen per aquesta investigació. D'aquesta manera, l'autora pot aconseguir una millora de la comprensió de les característiques de la traducció dels diferents gèneres de</p>

	<p>doblatge a la vegada que mostra que el doblatge és una traducció condicionada pel medi audiovisual.</p> <p>El llibre està dividit en dues parts. La primera part és una aproximació al text audiovisual i a les característiques del doblatge (modalitats de traducció audiovisual, història, tipologia, fases del procés del doblatge, etc.). En aquesta part Rosa Agost fa una proposta tipològica dels diferents gèneres audiovisuals i quins són; parla sobre quina ha sigut l'evolució del doblatge i en quin estat està actualment; i explica quines són les fases del doblatge i en què consisteixen.</p> <p>La segona part està centrada en la traducció per al doblatge segons el tipus de gènere. En aquesta part explica quines són les característiques dels gèneres del doblatge (dramàtic, informatiu, publicitari i d'entreteniment) i com han de ser les traduccions i els doblatges i què s'ha de tenir en compte. Al final del llibre, hi ha una bibliografia completa que serveix de guia al lector per a ampliar coneixements sobre el tema.</p>
Avaluació	<p>Aquest llibre és molt curt, però és una obra molt completa. Ens endinsa en el món de la traducció audiovisual de forma resumida però amb una molt bona explicació, definint les diferents modalitats de la traducció audiovisual; i després de donar una visió global de les modalitats fa una classificació dels diferents textos audiovisuals. A partir d'aquí (capítols 1 i 2), Rosa Agost parla sobre el doblatge.</p> <p>Del llibre, cal destacar la proposta de gèneres audiovisuals (gramàtics, informatius, publicitats i d'entreteniment), és a dir, aquells gèneres audiovisuals que són susceptibles a ser doblats. Juntament amb el capítol 2, és important complementar-lo amb el capítol 5, ja que determina quines són les característiques de cada gènere de doblatge. És útil saber què ens podem trobar a l'hora de traduir un producte audiovisual i quines són les seves característiques.</p> <p>A més a més, cal destacar el capítol 4 on Rosa Agost parla sobre quines són les fases del doblatge i en fa una explicació molt precisa sobre què es fa i què cal tenir en compte (sincronia fonètica, isocronia, sincronia kinèsica).</p> <p>El capítol 6 també té contingut detallat sobre les traduccions i els doblatges. En aquest capítol podem extraure informació sobre com traduir a l'hora de doblar.</p> <p>Finalment, Rosa Agost presenta una bibliografia la qual classifica segons el contingut de cada font. Pot ser molt útil per aquell</p>

	interessat en buscar més informació sobre el doblatge o aquella bibliografia citada durant aquesta obra.
--	--

Nom	Agost, Rosa. «Los géneros de la traducción para el doblaje». Duro, Miguel (coord.) <i>La traducción para el doblaje y la subtitulación</i> . Madrid: Cátedra, 2001 (pàg 229-250).
Descripció	<p>El llibre de Miguel Duro <i>La traducción para el doblaje y la subtitulación</i> conté varies parts escrites per professionals del món audiovisual com ara Rosa Agost, Jorge Díaz Cintas, Joan Fonctuberta i un llarg etcètera d'autors.</p> <p>El capítol «Los géneros de la traducción para el doblaje» està escrit per Rosa Agost i ens parla sobre què són els textos audiovisuals i quins en són els seus gèneres.</p> <p>Per tal de sintetitzar aprofundint a la vegada que ordena els subtemes que impliquen aquest capítol, Rosa Agost crea petites divisions dins del capítol, en total crea 8 apartats (introducció, característiques dels textos audiovisuals, el concepte del gènere, els gèneres audiovisuals, criteris de classificació i gèneres audiovisuals, doblar o no aquesta es la qüestió, els gèneres de la traducció per al doblatge i les conclusions.</p> <p>És un capítol curt però on l'autora profunditza sobre què són els gèneres audiovisuals i quins són presents en el doblatge.</p>
Avaluació	<p>El capítol, i la obra en general, són útils per aquells interessats en la traducció per al doblatge i la subtitulació (en aquest cas, doblatge). És important conèixer què són els textos audiovisuals i els seus gèneres per entendre què estem traduint i com s'ha de traduir.</p> <p>Encara que no fa una descripció d'aquests tant profunda com a la seva obra <i>Traducción y Doblaje: Palabras, Voces e Imágenes</i>, fa una breu descripció d'aquests però força clara i precisa. No aprofundeix en el tema de què és el doblatge (com fer un bon doblatge, què et pots trobar a l'hora de fer un doblatge, tarifes, etc.) però és molt útil per tenir una breu introducció als gèneres audiovisuals (dramàtics, informatius, publicitaris i d'entreteniment).</p>

Nom	Anderman, Gunilla; Cintas, Jorge. <i>Audiovisual Translation: Language Transfer on Screen</i> . Londres: Palgrave Macmillan, 2009.
Descripció	Aquest llibre va ser editat per Jorge Díaz-Cintas i Gunilla Anderman. Jorge Díaz-Cintas és un professor titulat en Traducció i ha fet un gran nombre de publicacions sobre la traducció audiovisual. Gunilla Anderman era professora d'Estudis de Traducció a Gran Bretanya i estava especialitzada en traducció d'obres de teatre.

	<p>No obstant, és una obra on hi participen un gran nombre d'experts en traducció audiovisual on cadascú aporta un capítol enfocat a un tema en concret.</p> <p><i>Audiovisual translation: language transfer on screen</i> ofereix una visió global sobre la traducció de pel·lícules, programes de televisió, videojocs, etc. També mostra una àmplia gamma de qüestions que sorgeixen al llarg d'una traducció audiovisual.</p> <p>El llibre ofereix un balanç entre la teoria i la pràctica sobre subtitulació, sobretitulació, <i>dubbing</i>, <i>voice-over</i>, i interpretació. També toca el tema de la traducció audiovisual per a la gent sorda i/o cega, com ara la subtitulació per a sords o la audiodescripció per a cecs.</p> <p>Està dividit en quatre parts: «Subtitling and Surtitling»; «Revoicing»; «Accessibility to the Media»; i «Education and Training».</p>
Avaluació	<p>És una font enfocada a la traducció audiovisual de forma global on fins i tot "recull" la localització. No té un fil a seguir i és una mica complicat de seguir ja que sovint es canvia de tema. No obstant, la obra té una gran quantitat d'informació útil sobre les principals modalitats de traducció audiovisual gràcies a les aportacions dels diferents investigadors i experts en el camp de TAV.</p> <p>Cal destacar els capítols que contenen normes sobre subtitulació o adaptació ja que són fonamentals per als futurs traductors audiovisuals. També té un apartat interessant, a la part número 4, on es parla sobre l'ensenyament i l'entrenament de la TAV. Dins d'aquest apartat és interessant el capítol 18 on es parla de les necessitats dels estudiants d'idiomes vs. les necessitats del mercat audiovisual.</p>

Nom	Ávila, Alejandro. <i>El Doblaje</i> . Madrid: Cátedra, 1997.
Descripció	<p>Obra en la qual l'autor (Alejandro Ávila) ens fa una breu introducció al món del doblatge. Introdueix en la historia, l'art, la tècnica i molts altres aspectes referits al doblatge cinematogràfic.</p> <p>És una obra curta però completa dividida en vuit capítols separats per dues parts: teoria i pràctica. En cada capítol parla sobre un aspecte en general (aspectes generals, històrics, artístics, tècnics i altres) i als capítols finals parla sobre la veu i el doblatge, el doblatge avui en dia i un breu diccionari sobre termes del doblatge.</p>
Avaluació	L'obra és perfecta per conèixer els aspectes que envolten el doblatge, conèixer més aquesta modalitat de traducció audiovisual i recórrer a través d'exemples com ha sigut el doblatge fins al dia d'avui.

	<p>Té una divisió adequada ja que els capítols són curts però molt detallats i l'autor no s'enfila per les branques. Tot i que la obra és curta, és completa.</p> <p>Encara que la obra sigui molt completa a l'hora de donar un enfocament cap a l'entorn del doblatge (els aspectes), no ajuda a aprendre com fer un bon doblatge, ja que no en dona pautes específiques.</p>
--	---

Nom	Bartoll, Eduard. <i>La Subtitulació: Aspectes teòrics i Pràctics</i> . Vic: Eumo, 2012.
Descripció	<p><i>La Subtitulació: Aspectes teòrics i pràctics</i>. Aquesta obra és la primera obra sobre subtitulació escrita en català. Està escrita per Eduard Bartoll, un professor de la Universitat Pompeu Fabra i imparteix el màster en traducció audiovisual a la Universitat Autònoma de Barcelona. També ha fet classes de subtitulació a les universitats federals de Bahia i de Fortaleza, al Brasil. Ha format part del grup de recerca reconegut per IOAGUR TransMedia Catalonia i és autor de nombrosos articles sobre subtitulació.</p> <p>El llibre posa a l'abast de tothom diferents aspectes relacionats amb la subtitulació. Es complementa amb el llibre de Frederic Chaume <i>Doblatge i subtitulació per a la TV</i>, publicat dins la mateixa col·lecció.</p> <p>El llibre avança progressivament. Els capítols són: «El text audiovisual»; «La traducció audiovisual»; «Modalitats de traducció audiovisual»; «La història de la subtitulació»; «Tipus de subtítols»; «Característiques de la subtitulació»; «Estratègies per al subtitulador»; «El procés d'elaboració dels subtítols»; i «Entorn professional». Els capítols tracten des de la descripció del text audiovisual, les característiques i les modalitats fins a una classificació de la subtitulació i l'aplicació d'aquesta. El llibre conté tot un seguit d'estratègies específiques per la creació de subtítols per a persones oients i per a persones sordes.</p>
Avaluació	<p>El llibre <i>La subtitulació: Aspectes teòrics i pràctics</i> és una molt bona opció per obtenir informació i coneixements sobre què és la subtitulació i tot el que aquesta implica.</p> <p>L'índex va des de la descripció dels textos audiovisuals (allò que es subtitula) i una breu descripció de les diferents modalitats de traducció audiovisual fins a l'entorn professional (tarifes, costos, empreses, programes de subtitulació, etc.) passant pels tipus de subtitulació, les característiques de la subtitulació, estratègies, el procés de subtitulació, etc.</p>

	<p>Conté molta informació i tota és útil. No es deixa cap detall sobre aquesta modalitat de TAV i va dirigit tant a alumnes com a docents. A més a més, està ordenat d'una forma molt ben aconseguida ja que va des d'allò més general fins al petit detall de la subtitulació.</p> <p>La manera d'explicar que utilitza Bartoll és molt adequada per aquest tipus de llibres ja que ajuda a comprendre les coses mitjançant l'ús d'un llenguatge poc especialitzat i amb explicacions clares i sense cap mena de complicació.</p>
--	--

Nom	Chaume, Frederic. <i>Cine y traducción</i> . Madrid: Cátedra, 2004.
Descripció	<p><i>Cine y traducción</i> és un assaig on Chaume proposa que per l'anàlisi dels textos audiovisuals són necessàries, com a mínim, les aportacions de la teoria de traducció i les aportacions dels estudis cinematogràfics. Aquesta obra ofereix una panoràmica de la traducció audiovisual des del punt de vista professional i des del punt de vista traductològic i cinematogràfic.</p> <p>El llibre està dividit en set capítols. El primer presenta el text audiovisual, les característiques, les categories necessàries per la exegesis del text i els codis de significació que el componen. El segon ofereix una visió panoràmica de la traducció audiovisual, presenta una descripció de les modalitats de traducció audiovisual practicades al món, repassa la història de la traducció audiovisual i finalment fa una falsa confrontació entre el doblatge i la subtitulació. El tercer exposa les claus de la pràctica de la traducció audiovisual, aquells aspectes que s'han de conèixer abans d'endinsar-se dins del món professional del doblatge o de la subtitulació. El quart fa un anàlisi del text audiovisual amb finalitats traductològiques revisant quines han sigut les línies d'investigació en traducció audiovisual. El cinquè entra dins de l'anàlisi del text audiovisual amb perspectives traductològiques i presenta un model predictiu de problemes potencials de traducció audiovisual amb una sèrie de factors o normes preliminars. El sisè fa un anàlisi dels codis de significació del text audiovisual transmesos pel canal acústic. Finalment, el setè fa un pas al buit per al traductor i descriu com funcionen i interactuen els codi lingüístic i la resta de codis transmesos pel canal acústic a la vegada que crea unes normes de traducció per solucionar problemes que puguin sorgir.</p>
Avaluació	<p>És un llibre molt complet ja que fa toca temes molt importants dins de la traducció audiovisual. Va des d'una introducció molt bona al món de la traducció audiovisual on descriu les diferents modalitats que hi ha dins d'aquesta varietat de traducció fins a la presentació dels diferents problemes que poden sorgir durant la traducció audiovisual.</p> <p>Es centra sobretot en el doblatge i la subtitulació però no es deixa</p>

	<p>gairebé cap detall sobre aquestes modalitats: història, problemes, solucions, món professional, etcètera.</p> <p>L'autor, Frederic Chaume, insisteix en fer un anàlisi dels textos audiovisuals i en presenta un model on es tracten els factors externs (factors socio-històrics, factors del procés de comunicació, factors professionals i factors de recepció) i els factors interns (problemes compartits i problemes específics).</p> <p>Chaume aprofundeix sobretot en el tema dels codis, ja que és important saber quins són els que interfereixen en un text audiovisual i que s'han de tenir en compte a l'hora de treballar amb subtítols i doblatges: codi lingüístic, codi paralingüístic, codi musical i d'efectes especials, codi de col·locació del so, codi iconogràfic, codi fotogràfic, codi de planificació, codis de mobilitat, codis gràfics i codis sintàctics.</p> <p>Mitjançant una cinquantena d'exemples, Chaume aconsegueix que el lector pugui entendre de manera clara i precisa allò que està dient en cada capítol, ja que al ser més visual s'entén millor i s'agraeix.</p>
--	--

Nom	Chaume, Frederic. <i>Doblatge i subtitulació per a la TV</i> . Vic: Eumo, 2003.
Descripció	<p>És un llibre escrit per Frederic Chaume (València, 1965), doctor en Traducció i Interpretació per la Universitat Jaume I. Frederic Chaume és traductor per al cinema i la televisió des de 1988.</p> <p>En aquest llibre, Chaume ofereix una extensa i detallada descripció i anàlisi de les principals modalitats de la traducció audiovisual: la subtitulació i el doblatge.</p> <p>El llibre està partit en dues parts. La primera part consta de sis capítols i s'anomena «Entendre el Context». Chaume explica què és, quines modalitats hi ha, com funciona i qui intervé en la traducció audiovisual. La segona part té quatre capítols i es titula «Traduir el Text». Aquesta part consisteix en una anàlisi més enfocat a la pràctica sobre la traducció audiovisual. Chaume, explica detalls sobre quins errors hi ha a l'hora de traduir un producte audiovisual, com són les tarifes, quina classe de treball es fa, quins materials s'utilitzen...</p> <p>És sobretot una obra descriptiva i no pas instructiva. Chaume pretén fer arribar al lector una idea sobre tot el que engloba la traducció audiovisual, agafant també algunes cites o recomanacions d'altres traductors especialitzats en aquest camp.</p>
Avaluació	Aquesta font és una eina útil per aquells traductors qui no hagin

	<p>estudiat o hagin vist com funciona el món de la traducció audiovisual. És útil per agafar una idea sobre aquest món, com per exemple en què consisteix cada tècnica (subtitulació, traducció a la vista, <i>voice-over</i>, doblatge...), quins problemes hi poden haver, quina és la feina del traductor, etc.</p> <p>No és una obra teòrica al cent per cent ja que Chaume no defensa la existència d'una teoria sobre com traduir en el món audiovisual, sinó que la pràctica et permet millorar en aquesta feina.</p> <p>No obstant, t'explica algunes coses essencials sobre algunes de les tècniques, com per exemple els símbols utilitzats en el doblatge, la necessitat d'isocronia, etc. Dóna alguns consells i és molt útil per a futurs traductors audiovisuals</p>
--	--

Nom	Chaume, Frederic.; Agost, Rosa (eds.). <i>La traducción en los medios audiovisuales</i> . Castelló: Publicacions de la Universitat Jaume I, 2001.
Descripció	<p>Aquest llibre és el volum 7 de la col·lecció <i>Estudis sobre la traducció</i>. Està escrit pels traductors Frederic Chaume i Rosa Agost, experts i investigadors en el camp de la traducció audiovisual.</p> <p>El llibre està compost per diversos capítols escrits per diferents autors, tots ells especialistes en la traducció audiovisual, on donen una visió sobre un tema concret dins d'aquest camp. Es crea un debat sobre una de les modalitats de traducció audiovisual la qual té una gran repercussió social, des de la revisió de l'estat de la qüestió o una proposta de model d'anàlisi de textos audiovisuals per la traducció fins al tractament dels aspectes pragmàtics en la subtitulació o el paper de l'espectador en el procés de comunicació.</p> <p>Els capítols estan dividits en 5 parts: «Aspectos pragmáticos de la traducción audiovisual»; «Aspectos metodológicos de la traducción audiovisual"; «Aspectos profesionales»; «Extranjerización o adaptación"; i «La adaptación cinematográfica y dramática como traducción»".</p>
Avaluació	<p>És una font interessant ja que molts especialistes de l'àmbit de la traducció audiovisual aporten el seu granet de sorra aconseguint una obra força completa sobre una visió global sobre la traducció en els medis audiovisuals.</p> <p>Encara que els temes siguin una mica mesclats, són interessants. Alguns són més didàctics i d'altres simplement tracten la traducció audiovisual en algun camp en concret i són interessants. Les parts més destacables i útils per a estudiants de traducció audiovisual són les didàctiques com ara l'estrangerització o adaptació i l'adaptació cinematogràfica i dramàtica com a traducció.</p>

Nom	Chaves García, M ^a José. <i>La Traducción Cinematográfica: El Doblaje</i> . Huelva: Servicio de Publicaciones. Universidad de Huelva, 2000.
Descripció	<p>Aquest llibre aborda el tema del doblatge, una modalitat que des de fa pocs anys que s'investiga. És un dels primers treballs sobre aquesta modalitat i posa en manifest la gran importància que té el paper del traductor en aquesta activitat.</p> <p>L'autora presenta la transició del cinema mut al sonor, així com els problemes que aquest últim va tenir al principi. Després es centra en el procés del doblatge explicant diferents tècniques, fases, i persones que hi intervenen. Finalment, aporta un seguit de solucions per a que aquest treball sigui més fàcil i eficaç.</p> <p>El llibre està dividit en 5 parts: «Historia de la traducción»; «Traducción y cine»; «El proceso de traducción en doblaje»; «El doblaje de la traducción como resultado. Análisis y valoración»; i «Hacia una teoría del doblaje cinematográfico».</p>
Avaluació	<p>És una font molt aprofitable i interessant, sobretot tenint en compte que en el moment en el que va ser escrit gairebé no hi havien estudis sobre la traducció cinematogràfica, cosa que li atorga més mèrit.</p> <p>Mª José Chaves ens endinsa al món del doblatge i ens fa veure la gran importància que té aquesta modalitat tant en la traducció audiovisual com a les nostres vides quotidianes.</p> <p>També cal mencionar que és una obra dirigida per a tots aquells interessats pel doblatge i no només a especialistes en traducció o cinema.</p> <p>És un llibre molt complet ja que va des de la història i la definició fins a tècniques i solucions a problemes vistos en el doblatge. Toca tots els temes principals del doblatge sense deixar-se cap punt mitjançant exemples i descripcions entenedores. També és important remarcar el glossari present al final del llibre on l'autora fa un recull de termes especialitzats i abreviacions poc clares.</p>

Nom	Díaz-Cintas, Jorge; Remael, Aline. <i>Audiovisual translation: Subtitling</i> . Manchester: St. Jerome, 2009.
Descripció	<p><i>Audiovisual Translation: Subtitling</i> és un llibre escrit per Jorge Díaz Cintas i Aline Remael, ambdós professionals de la traducció audiovisual.</p> <p>Aquest llibre és un llibre introductori que mostra una visió general del món de la subtitulació. El llibre està enfocat a la pràctica i a l'evolució de la subtitulació.</p>

	<p>El llibre està dividit en deu capítols, entre els quals hi ha un glossari i la bibliografia. Els capítols són: «How to use this book and DVD; introduction to subtitling»; «The professional environment»; «The semiotics of subtitling»; «Technical considerations»; «Punctuation and other conventions»; «The linguistics of subtitling»; «Translation issues»; «Further activities»; «Glossary of terms used in subtitling»; i «References». És, per tant, un llibre que ajuda a assolir les competències bàsiques degut al complet contingut.</p> <p>A més a més, el llibre inclou un DVD amb exercicis per posar en pràctica la subtitulació.</p>
Avaluació	<p>El llibre ens endinsa al món de la subtitulació, tant a la teoria com a la pràctica, i això el fa molt complet. Tracta exactament tots els temes que envolten a la subtitulació (definició, classificació, l'entorn professional, tècniques per a la subtitulació, puntuació, lingüística en la subtitulació, problemes de traducció, etc.</p> <p>Em sembla una molt bona font a la que recórrer en cas de necessitar saber alguna cosa sobre la subtitulació i més si cal posar-la en pràctica. També ajuda molt el glossari creat pels autors al capítol 8, ja que conté terminologia específica del món de la traducció audiovisual.</p>

Nom	Díaz-Cintas, Jorge. <i>La Traducción audiovisual: el subtitulado</i> . Salamanca : Almar, 2001.
Descripció	<p>L'autor, Jorge Díaz-Cintas és un dels principals creadors de fonts per a la traducció audiovisual. És llicenciat en Filologia Anglogermànica i doctor en Traducció Audiovisual per la Universitat de València. És membre de la <i>European Association for Studies in Screen Translation</i> (ESIST).</p> <p>Aquest llibre és un dels primers publicats que es centra exclusivament en la modalitat de la subtitulació. L'autor ofereix una visió del conjunt sobre la subtitulació tant en els seus aspectes històrics com socioculturals i laborals.</p> <p>A més a més d'establir una taxonomia dels diferents tipus de subtítols que existeixen, també tracta qüestions relacionades amb el valor semiòtic de la imatge, la dimensió pedagògica dels subtítols, la vulnerabilitat d'una traducció a l'hora de cohabitar amb el text i els diàlegs originals, la invisibilitat sistemàtica de la figura del traductor i els aspectes legislatius i econòmics que regeixen la professió de la traducció audiovisual.</p> <p>Consta de nou capítols, un glossari de termes i apèndix amb adreces d'interès, estudis de subtitulació a nivell nacional i</p>

	internacional. Els capítols són: «Aspectos generales»; «Modalidades de traducción audiovisual»; «Subtitulado y doblaje»; «Aspectos históricos»; «Aspectos legislativos»; «Aspectos profesionales y economicos»; «Aspectos técnicos»; «Aspectos formales»; i «Aspectos lingüísticos».
Avaluació	<p>Aquesta font és molt enriquidora a nivell general. Encara que el títol sigui <i>El subtitulado</i> no és l'única modalitat que toca, ja que fa una visió global de la traducció audiovisual, encara que es centra en el subtitulat i el doblatge.</p> <p>Tracta tots els temes importants i generals. Entre ells cal destacar la descripció de les diferents modalitats de traducció audiovisual (TAV), la història de la TAV, com és l'àmbit professional, problemes de traducció, i un llarg etcètera.</p> <p>La font és molt adequada i recomanable per als estudiants i interessats de la TAV. Encara que no hi hagi un apartat pràctic com al llibre de <i>Teoría y práctica de la subtitulación (inglés-español)</i> segueix sent una de les millors fonts que hi ha actualment. És breu, precisa i completa, no li falta absolutament res.</p>

Nom	Díaz Cintas, Jorge. <i>Teoría y práctica de la subtitulación (inglés-español)</i> . Barcelona: Ariel, 2003.
Descripció	<p>És un llibre escrit per Jorge Díaz Cintas, doctor en Traducció Audiovisual per la Universitat de València amb una tesi sobre la subtitulació. Es podria dir que es com una ampliació a la seva obra del 2001 <i>La Traducción audiovisual: el subtitulado</i> ja que és una profundització a la subtitulació, però aquesta vegada portada a la pràctica de l'anglès al castellà.</p> <p>En aquest llibre Jorge Díaz Cintas intenta establir diferències entre el doblatge i la subtitulació, centrant-se en la subtitulació. El llibre mostra tant la pràctica professional com la reflexió acadèmica feta per l'autor.</p> <p>El llibre, a més a més, inclou un DVD que conté material de treball així com escenes digitalitzades, llistes de diàlegs i un programa de subtitulació anomenat <i>subtitul@m</i>. El llibre inclou exercicis i activitats per estimular l'aprenentatge.</p> <p>Està dividit en cinc parts i ofereix una visió que va des de la dimensió purament lingüística fins a l'estudi dels aspectes socio-culturals, professionals, docents i investigadors que defineixen la subtitulació al nostre país.</p> <p>Les parts són:</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • «Sociedad y profesión». En aquesta part Díaz Cintas escriu sobre què es la traducció audiovisual, quin és el panorama tant internacional com espanyol sobre la subtitulació i el doblatge, quines son les diferents professions que hi ha dins de la traducció audiovisual (parlant en profunditat sobre la subtitulació, ja que n'explica les etapes) i com és l'entorn de treball en aquest món. • «Teoría». Aquesta part consisteix en la descripció teòrica de tot allò que implica la subtitulació: la dimensió professional (contractes, autoria, remuneració, etc.), la dimensió tècnica (quin tipus de lletra s'ha d'utilitzar en els subtítols, número de línies que s'han d'utilitzar, el color, etc.), la dimensió tècnica (com i quins signes de puntuació s'utilitzen), els trets definitoris de la subtitulació (subtítol i imatge, subtítol i pista sonora, condensació, etc.) i els aspectes puntuals de la subtitulació (traducció de títols, referents culturals, traducció de l'humor, cançons, etc.). • «Investigación». Explica el reconeixement acadèmic en el camp de la traducció audiovisual (les investigacions i les dificultats que hi ha en aquestes) i una proposta de model per l'anàlisi de subtítols. • «Práctica». En aquesta part Díaz Cintas proposa varis exercicis per practicar la subtitulació. • «Apéndice». És un conjunt d'apèndix per completar els coneixements adquirits gràcies a aquest llibre. Hi ha un glosari, adreces d'interès i estudis de subtitulació.
Avaluació	<p><i>Teoría y práctica de la subtitulación inglés-español</i> és segurament un dels llibres més complets que hi ha sobre aquest tema en llengua catalana o castellana.</p> <p>És un llibre detallat on l'autor ens explica les seves experiències personals i ens ajuda a endinsar-nos en el món de la traducció audiovisual. Ens permet ficar-nos en la seva pell i entendre més aquesta professió.</p> <p>A més a més, parteix el llibre segueix un fil molt ben pensat ja que segueix un tema sense enfilarse per les branques. No és el típic llibre en el qual només es parla sobre una cosa en concret de la traducció audiovisual donant una visió global, sinó que és molt concret i té un gran ventall de temes.</p> <p>Finalment, cal remarcar la originalitat d'afegir un DVD creat per practicar a través d'un programa propi per subtitular. Això fa que</p>

	l'alumne pugui millorar practicant la tècnica de subtitulació.
--	--

Nom	Duro, Miguel (coord.) <i>La traducción para el doblaje y la subtitulación</i> . Madrid: Cátedra, 2001.
Descripció	<p>El llibre està dividit en un total de 17 capítols escrit per 20 autors diferents, tots especialistes en traducció audiovisual (més concretament, subtitulació i doblatge).</p> <p>El llibre està dividit en dues parts. La primera és la part de teoria, on parla sobre: els camps d'estudi i treball en traducció audiovisual; anàlisi de doblatge i subtitulació, la cohesió i la coherència en els textos audiovisuals; la censura; els estudis de traducció i traducció fílmica; la subtitulació i el doblatge com processos de domesticació cultural; l'anàlisi del discurs aplicat al doblatge cinematogràfic; la importància de l'entorn cultural en el doblatge i la subtitulació; l'espanyol traduït del cine i de la televisió.</p> <p>La segona part és sobre història i gèneres: aproximació història al doblatge i la subtitulació; el doblatge en context; els gèneres de la traducció per al doblatge; la traducció de l'humor en textos audiovisuals.</p> <p>La tercera i última part és la de la pràctica: el traductor de pel·lícules; la traducció en el doblatge o la baula perduda; subtitular tota una ciència i tot un art; la sincronització i l'adaptació de guions cinematogràfics.</p>
Avaluació	<p>Aquesta font ha de ser considerada una de les més importants ja que és de les més útils i completes que hi ha. Tracta absolutament tots els temes que la traducció audiovisual toca.</p> <p>Es centra en la subtitulació i el doblatge, i encara que no toqui altres modalitats, és una eina molt útil. Els capítols són escrits per diferents autors especialitzats en la traducció audiovisual. D'aquesta manera, s'aconsegueix que cada autor escrigui un capítol sobre el camp en el qual té més coneixements.</p> <p>Aquesta font sorprèn. És molt complexa i completa ja que el temari és molt ampli. Et dona informació de tots els cursos que hi ha de traducció audiovisual, quines institucions hi ha, aspectes històrics, la censura, quins són els gèneres del doblatge i un llarg etcètera.</p> <p>A més a més, toca alguns punts importants ja explicats en aquest treball, com ara els principals problemes de traducció: la cultura i l'humor. Concretament, es troba als capítols 6 i 13.</p> <p>En quant a la pràctica, cal destacar el capítol 14, escrit per Xosé Castro Roig. En aquest, l'autor parla sobre la pràctica de la</p>

	<p>traducció de les pel·lícules. Explica algunes tècniques com ara la condensació i també presenta un petit glossari molt útil amb terminologia sobre la traducció de pel·lícules.</p> <p>En resum, aquesta font és una de les més destacables i importants de les vistes. És molt completa i útil per conèixer tant la teoria com la pràctica del doblatge i la subtitulació.</p>
--	--

Nom	Franco, Eliana; Matamala, Anna; Orero, Pilar. <i>Voice-over Translation: An Overview</i> . Berna: Peter Lang, 2010.
Descripció	<p><i>Voice-over translation: An Overview</i> és un llibre escrit per Eliana Franco, doctora en Lletres i professora a la Federal University of Bahia, (Brasil), on coordina el grup de recerca TRAMAD (Translation Media and Audiodescription); Anna Matamala, doctora en Lingüística Aplicada i Pilar Orero, doctora en Estudis de Traducció, ambdues membres del grup de recerca TransMedia i professores a la Universitat Autònoma de Barcelona, on són directores dels màsters en traducció audiovisual.</p> <p>El llibre presenta el primer estudi de <i>voice-over</i> on no només s'inclouen qüestions acadèmiques sinó que també hi apareixen descripcions de pràctiques del <i>voice-over</i>.</p> <p>Les autores defineixen què és el <i>voice-over</i> i quina és la seva relació amb les altres tècniques de la traducció audiovisual. També fan una descripció de quin és el procés de la tècnica <i>voice-over</i>, tant en la producció com en la postproducció.</p> <p>Cada capítol inclou un exercici per a que els estudiants i els lectors puguin practicar aquesta tècnica i així els hi sigui útil.</p> <p>El llibre està dividit en 7 parts i aconsegueix un bon fil conductor del temari:</p> <ul style="list-style-type: none"> • «Voice-over from Film Studies to Translation Studies». En aquest apartat parlen sobre l'origen del voice-over, qüestions terminològiques i definicions i característiques del voice-over. • «Voice-over for postproduction (I)». Els capítols d'aquesta part tracten el tema sobre com traduir productes de ficció i de no-ficció, quines són les condicions de treball, quin tipus de producte es tradueix, etc. • «Voice-over for postproduction (II)». El capítol parla sobre aspectes del voice-over que s'han de tenir en compte a la hora de traduir ja que són importants a l'hora de prendre decisions en la traducció, com per exemple els accents, la

	<p>sincronia, la isocronia, la terminologia, etc.</p> <ul style="list-style-type: none"> • «Voice-over for production». En aquesta part les autores parlen sobre com han de ser el voice-over d'una entrevista i aconseguir que sigui creïble i que no es manipuli res i també parlen sobre la creació de comentaris. • «Training in voice-over». Les autores ens parlen sobre experiències de classes donades a la UAB i de com aconseguir un nivell com els universitaris en voice-over. Parlen una mica sobre els estudis que hi ha i proposen uns exercicis per fer una auto-avaluació. • «Giving voice to practitioners and academics». En aquesta part les autores parlen sobre una enquesta feta en alguns països sobre el voice-over i en comenten els resultats. • «A commented bibliography on voice-over». Es tracta d'una bibliografia comentada, és a dir, comentant algunes fonts d'informació sobre el <i>voice-over</i>.
Avaluació	<p><i>Voice-over: An Overview</i> és un llibre molt complet pel que fa al tema del <i>voice-over</i>. És molt útil per entendre millor i practicar aquesta tècnica, però deixa a les altres de banda.</p> <p>El llibre té una bona divisió del temari i aprofundeix molt en tots allò que forma el <i>voice-over</i>. El que també fa que sigui una bona font de documentació és que és un llibre visual. Conté imatges explicatives que ajuden molt a l'hora d'entendre alguns conceptes i com funciona el <i>voice-over</i>.</p> <p>També són un punt molt important els exercicis, ja que resulten molt útils per practicar i per aprendre més sobre aquest tema. No obstant, hi ha molts continguts que no semblen dirigits a l'aprenentatge i el coneixement del <i>voice-over</i>, com per exemple les parts on les autores parlen sobre experiències durant la docència. Són anècdotes interessants i que poden ser curioses pel lector, però no són necessàries.</p> <p>En resum, hi ha molts bons apartats i altres sobrants.</p>
Nom	Izard, Natàlia. <i>La traducció cinematogràfica</i> . Barcelona: Centre d'investigació de la comunicació de la Generalitat de Catalunya, 1992.
Descripció	Aquest llibre de Natàlia Izard es tracta d'un estudi de la història de la traducció cinematogràfica des de l'inici del cinema mut fins a l'actualitat.

	<p>Natalia ens dóna a conèixer la situació als anys 30 a Hollywood amb el problema que es van topar al voler exportar pel·lícules sonores: l'idioma. No obstant, aquest problema es va solucionar amb les versions multilingües (filmar versions de cada pel·lícula en diferents llengües).</p> <p>Finalment, es tracta la dicotomia entre doblat i subtitular com una qüestió cultura, sociològica i filosòfica.</p> <p>El llibre està dividit en 16 capítols, cadascú separat segons el tipus de cinema i les seves característiques i problemes.</p>
Avaluació	<p>La font és interessant per poder arribar a comprendre com hem arribat fins al doblatge i la subtitulació (i altres modalitats de traducció audiovisual). Fa un seguiment a la història i d'aquesta manera mostra l'evolució de la traducció en el món cinematogràfic explicant les característiques de cada "etapa".</p> <p>Natalia Izard és la principal autora de referència de les altres fonts pel que fa a la història de la TAV, cosa que confirma la seva veracitat.</p> <p>No és una font pràctica per aprendre sobre alguna de les modalitats de TAV, però si és molt útil per conèixer la història que hi ha darrere d'aquestes i saber el per què avui en dia s'utilitzen aquestes modalitats i per què són necessàries.</p>

Nom	Pérez-González, Luis. <i>Audiovisual translation : theories, methods and issue</i> . Londres: Routledge, 2014.
Descripció	<p>Aquest llibre reivindica la necessitat de la teorització per les investigacions dels textos audiovisual, fent front a desafiaments metodològics (complicacions, anàlisis i reproducció de dades audiovisuals), i a entendre les noves comunitats discursives unides per la producció i el consum de textos audiovisuals.</p> <p>En aquest llibre, Luis Pérez inclou i investiga en el camp audiovisual, presentant i criticant els conceptes claus, fent recerca de models i d'enfocaments metodològics.</p> <p>Aquesta obra està dividida en tres parts. «Disciplinary and Industrial Foundations»; «Theoretical and Methodological»; i «New Directions».</p> <p>El llibre va dirigit als estudiants de traducció audiovisual o comunicació audiovisual i és un llibre clau per als investigadors d'aquesta àrea.</p>
Avaluació	Aquesta font està enfocada als investigadors i a aquells qui els hi interessa la teoria de la traducció en el camp audiovisual.

	<p>A través d'exemples i models dels diferents gèneres de textos audiovisuals, l'autor presenta les diferents preocupacions lingüístiques que el traductor es pot trobar en la traducció audiovisual. Introdueix al lector en la dimensió artística, econòmica, social i política d'aquesta activitat.</p> <p>És una font una mica allunyada del tema principal (les diferents metodologies de la traducció audiovisual) és interessant per l'estudiant ja que dóna un enfocament diferent. Només es centra en la teoria i en la investigació en el camp de la traducció audiovisual.</p> <p>Cap a la part final del llibre hi ha un glossari que ajuda a la comprensió d'aquest i és força útil ja que és una font complexa i amb molts termes especialitzats difícils de comprendre.</p>
--	--

Nom	Remael, Aline; Orero, Pilar; Carroll, Mary. <i>Audiovisual Translation and Media Accessibility at the Crossroads</i> . Amsterdam: Rodopi, 2012.
Descripció	<p>El llibre tracta sobre la traducció audiovisual i la accessibilitat a aquesta. Es troba dividit en tres seccions: «Extending the Borders of ATV»; «Interpreting Sight and Sound»; i «The Discourses of Audiovisual Translation». Cada capítol està escrit per un professional en el camp d'especialitat de la traducció audiovisual i parla sobre un tema en concret.</p> <p>«Extending the Borders of ATV» tracta temes pocs comuns sobre la traducció audiovisual que afecten a la societat. Els capítols parlen sobre el <i>crowdsourcing</i> (acte de donar un treball a un grup de persones no qualificades per aquest); l'accessibilitat dels videojocs; l'ús d'emoticones com a llenguatge universal; i la publicació de traduccions digitals.</p> <p>«Interpreting Sight and Sound» tracta temes sobre interpretació en la TAV ara la subtitulació en viu i els problemes que poden portar; recomanacions de veu pels subtítols en viu; un experiment de l'audiodescripció; el tema de la interpretació a ' audiovescripció; i la interpretació del llenguatge de signes en el món audiovisual.</p> <p>«The Discourses of Audiovisual Translation» proposa noves formes de traducció audiovisual i investigacions d'aquestes. Els capítols parlen sobre el <i>voice-over</i> i la seva poca importància en general; el sobretítulat d'obres; la comparació de subtitulacions segons les èpoques; els efectes del llenguatge i els diferents tipus de subtítols per a la comprensió de les pel·lícules; què és l'<i>heterolingualism</i> en la traducció audiovisual; la investigació sobre com les pel·lícules</p>

	multilingües són traduïdes pels italians; com traduir expressions per a relacions interpersonals o d'estatus socials; la presentació de formes diferents de traduir agraïments i comiats; la traducció dels diàlegs en el cinema; i els resultats d'un projecte (TRACCE) on l'objectiu era dissenyar la estructura d'un model d'accessibilitat de traducció audiovisual.
Avaluació	<p>És una font una mica alternativa a l'objectiu del recull final, però és beneficiosa per a adquirir més coneixements sobre l'accessibilitat a la traducció audiovisual.</p> <p>No parla gaire sobre doblatge o subtitulació, sino que es centra més en altres tipus de traducció com ara l'audiodescripció o la subtitulació en viu. Són modalitats de traducció audiovisual per aconseguir l'accessibilitat a productes audiovisuals a aquelles persones que tinguin alguna dificultat o impossibilitat com ara els sordmuts.</p> <p>És, per tant, una font alternativa però útil per a la gent interessada en especialitzar-se en aquestes modalitats de TAV.</p>

Nom	Zabalbeascoa, Patrick. «La traducción del humor en textos audiovisuales». Miguel Duro (coord.) <i>La traducción para el doblaje y la subtitulación</i> . Madrid: Cátedra, 2001 (pàg. 251-26).
Descripció	<p>Es tracta d'un capítol de l'obra <i>La traducción para el doblaje y la subtitulación</i> on Zabalbeascoa parla sobre un dels principals problemes de la traducció audiovisual: la traducció de l'humor.</p> <p>El capítol està dividit en petites parts: «Introducción»; «La traducción y el doblaje»; «La comunicación audiovisual»; «El humor», «La traducción de chistes en textos audiovisuales»; i la «Conclusión».</p> <p>Només començar, l'autor ja explica la poca teoria que hi ha sobre l'humor i encara menys sobre la traducció d'aquest. Per tant, és difícil donar una mena d'instruccions sobre com traduir l'humor.</p> <p>En l'apartat de traducció i doblatge, Zabalbeascoa parla sobre què pot intervenir en la traducció i per tant cal tenir en compte: els diferents papers que s'han d'exercir i les persones que els assumeixen, els medis materials i tècnics disponibles, les finalitats que es persegueixen, les característiques lingüístiques, discursives i textuais i les modes, tendències, tradicions, tabús i impediments que determinen l'acceptabilitat de les traduccions.</p> <p>També fa una llista en l'apartat on posa etiquetes per referir-se al tipus de prioritat que pot suposar l'humor en el conjunt global del text: alta (comèdia de televisió i actuacions de còmics), mitja (ficció d'aventures o romàntica amb final feliç), baixa (p.ex. un discurs</p>

	<p>parlamentari on hi ha jocs de paraules o referències iròniques) i negativa (p.ex. una història de terror).</p> <p>Seguidament, en el següent apartat (la traducció d'acudits en textos audiovisuals) també fa una llista per classificar els diferents tipus d'acudits: internacional (que no depèn de cap joc de paraules ni familiaritat amb un context cultural específic); cultural-institucional (requereix una solució on es realitzi algun tipus d'adaptació o canvi en les referències o elements culturals i nacionals); nacional (estereotips, temes, gèneres còmics que són propis d'una conjuntura històrica o de la comunitat original i menys coneguts o populars en altres); lingüístic-formal (depèn de fenòmens lingüístics com la polisèmia, la homonímia, la rima, referències metalingüístiques, etc.); no verbal (el que no depèn de cap tipus d'element verbal); paralingüístic (depèn d'una combinació d'elements verbals i no verbals); complex (una combinació de dos o més dels tipus mencionats).</p> <p>Finalment, en la conclusió Zabalbeascoa dona la seva opinió sobre com millorar en la traducció d'aspectes com ara l'humor: especialitzant-se i professionalitzant-se.</p>
Avaluació	<p>És un apartat molt interessant dins de l'obra <i>La traducción para el doblaje y la subtitulación</i>. És important saber què fer davant d'un <i>handicap</i> com és la traducció de l'humor i saber quins factors s'han de tenir en compte.</p> <p>Zabalbeascoa sintetitza mitjançant llistats quins tipus de problemes ens podem trobar (tipus d'humor i d'acudits) i com actuar davant d'ells mitjançant una breu explicació i fins i tot amb algun breu exemple.</p> <p>No hi ha molta informació però si la necessària per fer front al problema de la traducció de l'humor, no obstant cal destacar el que diu Zabalbeascoa: ens hem de professionalitzar i especialitzar-nos per poder millorar en la traducció de l'humor i no fer pífies.</p>

4.2 Fonts lingüístiques

Nom	Aguadero, Francisco. <i>Diccionario de Comunicación Audiovisual</i> . Madrid: Paraninfo, 1991.
Descripció	<p>És un diccionari on recull tant termes presents en la teoria com en la pràctica dins del camp de la comunicació audiovisual. No es limita a la simple exposició dels termes acadèmics, sinó que també recull un ampli repertori de frases fetes o dits en la comunicació audiovisual.</p> <p>El diccionari ofereix una gran quantitat de paraules, presentades amb precisió i tenint en compte el valor utilitari i amb les accepcions</p>

	<p>més adequades per a cada aspecte de la Comunicació Audiovisual.</p> <p>També presenta un conjunt de taules, normes televisives, formats de vídeo i suports de registre, així com instruments per la selecció de programes o produccions audiovisuals idònies segons pretensions i circumstàncies.</p> <p>El diccionari consta de deu capítols molt complets: «Prólogo»; «Abreviaturas»; «Español-inglés»; «Inglés-español»; «Normas televisivas»; «Sistemas y formatos»; «Evolución de los medios y sistemas de registro»; «Organización del material y producciones»; «Elección de medios»; i «Valoración de producciones».</p>
Avaluació	<p>El diccionari funciona com a complement amb les altres fonts per si algun terme no s'acaba d'entendre. En algunes fonts apareixen termes que formen part del camp de la comunicació audiovisual i que són molt complexes i a vegades no en sabem el significat.</p> <p>És un diccionari complet i molt entenedor. És important que hi hagi l'apartat d'anglès-espanyol i espanyol-anglès degut a l'enorme quantitat de préstecs que hi ha en el camp de la comunicació audiovisual.</p> <p>Gràcies a una font com aquesta els lectors podem adquirir un llenguatge més especialitzat i facilita la comprensió d'aquests termes. Aquesta font ajuda a que aquells qui estiguin interessats en el camp audiovisual (en general) puguin entendre millor les altres fonts en cas de que incloguin termes molt concrets.</p>

Nom	<p>BBC; Ford, Gareth (ed.). <i>The BBC Subtitling Guide</i> Londres: BBC, 2009 [en línia]. http://www.bbc.co.uk/guidelines/futuremedia/accessibility/subtitling_guides/online_sub_editorial_guidelines_vs1_1.pdf</p>
Descripció	<p>Aquesta font és una guia d'estil de subtitulació creada per la BBC. Està destinada a produccions de la BBC però pot servir com a referent, ja que és una empresa que produeix molts textos audiovisuals.</p> <p>La guia presenta els principals factors de la subtitulació i en crea un apartat per a cada, presentant problemes i solucions per a la subtitulació d'aquests. També toca força el tema de la isocronia, la qual cosa és molt important per la subtitulació.</p> <p>Els apartats són: «Introduction»; «Editing»; «Timing»; «Subtitle Breaks»; «Keeping in Sync»; «Line-Breaks»; «Matching shots»; «Identifying speakers»; «Colours»; «Presentation»; «Intonation and emotion»; «Accents»; «Difficult Speech»; «Inaudible speech and silence»; «Hesitation and interruption»; «Cumulatives»; «Humor»;</p>

	«Children's subtitling»; «Music and songs»; «Sound-effect labels»; i «Numbers».
Avaluació	<p>És una font que serveix com a referent per a la pràctica de la subtitulació, sobretot si la traducció és inversa. Moltes tècniques són útils per a qualsevol idioma i altres són especials per l'anglès.</p> <p>Té apartats molt útils on parla sobre el temps que ha de durar un subtítol, com traduir l'humor, com han de ser les línies del subtítol, la subtitulació de música i cançons, i un llarg etcètera.</p> <p>Les guies d'estil són molt útils però van dirigides cap als futurs treballadors de algunes productores en concret, com ara TVE, TVC o en aquest cas la BBC. No obstant, també són útils per als traductors audiovisuals ja que les poden utilitzar per consultar dubtes i aplicar els seus criteris a les seves traduccions, o en aquest cas, subtítols.</p>

Nom	Chaume, Frederic. «La pretendida oralidad de los textos audiovisuales y sus implicaciones en traducción». Agost, R.; Chaume, F. (eds.) <i>La traducción en los medios audiovisuales y sus implicaciones en traducción</i> . Castelló: Universitat Jaume I, 2001 (pàg.77-88).
Descripció	<p>Aquest capítol forma part del volum número 7, <i>La traducción en los medios audiovisuales y sus implicaciones en traducción</i> de la col·lecció <i>Estudis sobre la traducció</i>.</p> <p>En aquest capítol es defineixen els codis que interfereixen en la traducció audiovisual: el codi lingüístic, el codi paralingüístic, el codi musical i de sorolls, el codi de col·locació del so, els codis iconogràfics, els codis fotogràfics, els codis de mobilitat, el codi de planificació, els codis gràfics i els codis sintàctics o muntatge.</p> <p>Segons Chaume, el codi lingüístic és important ja que s'hi introdueixen les intervencions orals. En aquest capítol, aprofundeix sobre la oralitat pretesa del codi lingüístic en la traducció audiovisual. Chaume fa una divisió (nivell gramatical, nivell morfològic, nivell lèxic-semàntic i nivell sintàctic) amb les diferents recomanacions per aconseguir un text oral segons el nivell de llengua, el registre lingüístic i els gèneres audiovisuals.</p> <p>A partir d'aquesta divisió, dona petits matisos per aconseguir aquesta oralitat pretesa, però sense fer-ne un gra massa per tal de no excedir-se amb el capítol.</p> <p>Finalment, a la conclusió, resumeix que el traductor mai ha de caure a la temptació d'intentar aconseguir un discurs espontani, sinó crear una oralitat prefabricada.</p>
Avaluació	Aquest capítol és molt útil sobretot pel tema del doblatge, ja que és

	<p>molt important no caure en l'error de traduir aconseguint un discurs espontani. Tal i com diu Chaume, el traductor ha de fingir un discurs oral, però amb unes limitacions molt concretes que el separen d'un verdader registre oral espontani.</p> <p>La divisió dels consells segons el nivell de la llengua, el registre lingüístic i el gènere audiovisual és molt adequat per poder separar-los bé i ajuda al lector a no perdre's.</p> <p>Chaume sintetitza força però és molt explícit i rotund a l'hora d'exposar els arguments. Gràcies a això, el capítol no es fa extens de manera que es faci pesat i tot queda molt ben explicat de forma resumida.</p>
--	---

Nom	<p>Chaume, Frederic; Baños, Rocío. «Prefabricated orality: A challenge in audiovisual translation». <i>InTRAlínea</i>. Special issue: The Translation of Dialects in Multimedia, 2009 [en línia]. http://www.intralinea.it/specials/dialectrans/eng_more.php?id=761_0_49_0_M</p>
Descripció	<p>L'article parla sobre la creació de diàlegs ficticis en la traducció audiovisual. S'explica la dificultat que hi ha per aconseguir una oralitat creïble i natural quan s'utilitza la metodologia del doblatge. L'article consta d'una anàlisi i una descripció del codi lingüístic d'un corpus audiovisual.</p> <p>Els autors remarquen la necessitat de crear guies per ajudar a aconseguir una falsa oralitat en els doblatges i els autors creen un corpus amb alguns aspectes o normes importants a tenir en compte a l'hora de doblar, dividits en nivell prosòdic (articulació fonètica, característiques d'accentuació i pronunciació), nivell morfològic (inconsistències gramaticals), nivell sintàctic (organització textual, ús de connectors en oracions i frases, redundància, el·lipsis, referències) i nivell semàntic (elecció de lèxic, creació de lèxic, expressivitat, insults i estandardització del lèxic).</p> <p>A partir d'aquest corpus Chaume i Baños fan, a través de dues sèries (<i>Siete Vidas</i> i <i>Friends</i>), un anàlisi de com aconseguir una oralitat prefabricada que s'adeqüi a un bon doblatge i en treuen unes conclusions i un seguit de suggeriments per a futures recerques.</p>
Avaluació	<p>L'article ajuda al traductor a veure com a través d'una recerca es treuen un seguit de conclusions i quines són aquestes. El corpus és molt útil per als dobladors, ja que juntament amb les conclusions extretes amb aquest estudi serveixen per millorar les tècniques de doblatge. L'objectiu ha de ser aconseguir diàlegs ficticis que simulin una oralitat real i creïble i gràcies al corpus obtingut en aquest article el traductor que ha de realitzar un doblatge pot agafar unes quantes idees per aquesta metodologia.</p>

Nom	Mendieta, Salvador. <i>Manual de estilo de TVE</i> . Madrid: Labor, 1993.
Descripció	<p>Aquest llibre presenta tot un seguit de pautes imposades a la petita pantalla, més concretament als informatius de TVE. Està escrit per salvador Mendieta, redactor en cap del departament de Serveis Informatius de TVE.</p> <p>Es tracta d'un manual d'estil per a televisió que no només orienta sobre l'ús recte del llenguatge, sinó que també serveix per torbar aquells termes justos o el gir convenient per expressar les idees amb més exactitud.</p> <p>El llibre està dividit en 3 parts: «Lenguaje y estilo en televisión»; «Redacción y gramática»; i «Términos frecuentemente mal empleados que su aplicación ofrece dificultad».</p>
Avaluació	<p>Manuels d'estils com aquest són necessaris per fer ni que sigui una petita regulació en el llenguatge que s'utilitza a la televisió.</p> <p>És útil tant per guionistes com per als traductors audiovisuals degut a que allò que sortirà a la televisió ha d'estar dins dels registres proposats per el canal de televisió.</p> <p>Encara que aquest manual d'estil sigui només de Televisión Española és molt útil per veure diferents abreviacions, tractes, termes i expressions que s'utilitzin en la televisió i que estiguin regulats. D'aquesta manera el lector adquireix noves tècniques a l'hora de traduir d'acord amb el que indica el manual.</p> <p>Encara que no parli concretament de les modalitats de traducció audiovisual, pot ser molt útil a l'hora de traduir en castellà i aconseguir una molt bona versió final.</p>

Nom	Televisió de Catalunya. <i>Criteris lingüístics sobre traducció i doblatge</i> . Barcelona: Edicions 62, 1997.
Descripció	<p>Aquest llibre és una mena d'inventari articulat de qüestions específiques que planteja la traducció de pel·lícules. És com una mena de pràctica perquè els traductors i lingüistes-adaptadors aprenguin més fàcilment quins elements han de tenir en compte i en què cal prestar atenció. El tractament lingüístic no pot consistir a aplicar mecànicament les nostres recomanacions, sinó a saber trobar el tractament particular que cada pel·lícula requereix.</p> <p>Aquest volum inclou tres annexos molt útils: un vocabulari militar amb les equivalències catalanes; taules de conversió de mesures angleses i nord-americanes al sistema mètric; relació de pel·lícules difoses per TVC, classificades segons el títol original, acompanyat del títol de la versió catalana.</p>

	<p>L'obra està dividida en set capítols: El primer («La llengua del doblatge») és de caràcter general i presenta les característiques de la llengua que cal utilitzar i els principis bàsics d'una traducció cinematogràfica. El segon («Normes i criteris generals») és una recopilació de normes i criteris generals que marquen algunes característiques gramaticals del català col·loquial i genera qüestions generals que cal tenir en compte en la traducció. El tercer («Construcció de frases») s'ocupa de qüestions sintàctiques, sobretot l'ús dels pronoms i certes formes verbals. El quart («Tractament del lèxic») està enfocat a l'ús del lèxic, incloent els termes especialitzats. El cinquè («Fonètica») recorre les qüestions de fonètica i en destaca els punts que presenten més dubtes. El sisè («Expressivitat del text») tracta l'expressivitat de la traducció i presenta els principals recursos vocals i verbals. El setè («Interferències de la traducció») i últim capítol es dedica a la presentació de les interferències més freqüents en les traduccions dividides segons la llengua d'origen.</p>
Avaluació	<p>Aquesta font és imprescindible per la traducció audiovisual al català. Francesc Vallverdú, aquesta vegada, es centra en alguns criteris lingüístics (fonètics, gramaticals i sintàctics) per aconseguir una bona traducció al català, però aquesta vegada tocant el català col·loquial.</p> <p>Mitjançant una gran pila d'exemples (p.ex. expressions, títols de pel·lícules, termes específics, etc.) solucions per alguns problemes que puguin sorgir durant la traducció. Encara que la obra vagi dirigida al doblatge i a la subtitulació, es pot dir que va més dirigida al doblatge ja que és la modalitat més utilitzada al nostre país.</p> <p>Els annexos del llibre també són molt útils per traduir, ja que són glossaris molt específics i és difícil de trobar fonts de traducció militars, de títols de pel·lícules o de mesures.</p> <p>Aquesta font és, per tant, un molt bon recurs per als futurs traductors audiovisuals catalans. És molt completa i està regulada per Televisió de Catalunya, l'empresa pública de televisió catalana i principal productora de films en català.</p>
Nom	Televisió de Catalunya. <i>El Català a TV3. Llibre d'estil</i> . Barcelona: Edicions 62, 1995.
Descripció	És un llibre d'estil on es presenten orientacions estrictament i fonamentalment lingüístiques que no sobrepassen les exigències de la correcció gramatical i prosòdica. L'objectiu del llibre es satisfer les necessitats específiques i habituals de la llengua en l'àmbit informatiu, per tant dedica molta atenció al català estàndard i no pas al català col·loquial i als seus registres.

	<p>El llibre conté un gran ventall d'exemples sobre recomanacions extretes de l'experiència de deu anys a TV3, per tant són exemples reals.</p> <p>El llibre està dividit en quinze capítols dividits en quatre parts:</p> <ul style="list-style-type: none"> • «Els sons»: «L'accentuació; «Pronúncia de topònims i antropònims»; «Particularitats d'algunes llengües»; i «Errors freqüents en llenguatge oral». • «Morfologia i sintaxi»: «El nom i l'adjectiu»; «El verb»; «Pronoms»; «Preposicions»; «Adverbis»; i «Conjuncions». • «Ortografia i abreviacions per a rètols, subtítols i teletex»: «Orientacions sobre l'ús d'algunes paraules»; «Ortografia»; i «Abreviatures i símbols». <p>Per tant, ens trobem amb un llibre purament d'estil on es toca la fonètica i la gramàtica del català estàndard utilitzat en l'àmbit de la informació a la televisió.</p>
Avaluació	<p>És una font útil per la TAV en català, ja que Televisió de Catalunya és tot un referent de la televisió catalana i sempre han mirat de cuidar la llengua.</p> <p>Amb aquest llibre es pretén aconseguir un català estàndard en la televisió i gràcies a manuals d'estil com aquest el traductor pot accedir a una font d'on poder treure informació sobre com fer una traducció audiovisual enfocada a l'àmbit informatiu, encara que també serveix per traduir qualsevol producte audiovisual si està enfocad a ser traduït al català estàndard.</p> <p>També toca la pronunciació d'algunes altres llengües com ara l'alemany; el basc; el francès; l'italià; l'hongarès; l'occità; el polonès; el portuguès; el romanès; el rus; el serbo-croat; el txec i el xinès.</p> <p>La única cosa "dolenta" és el fet que només tracta el llenguatge formal i no el col·loquial, molt present en els doblatges de pel·lícules i sèries de televisió.</p> <p>En castellà, existeix el manual d'estil de Televisión Española, també enfocad al llenguatge formal, concretament a l'informatiu.</p>
Nom	Vallverdú, Francesc. <i>El català estàndard i els mitjans audiovisuals</i> . Barcelona: Edicions 62, 2000.
Descripció	És un llibre destinat a un públic ampli, ja que conté des d'una

	<p>aproximació doctrinal de caràcter general (l'estàndard i les seves dificultats, l'elocució i la seva pràctica, l'impacte del mitjans audiovisuals en la societat catalana, etc.) fins a un recull de més de cinquanta dictàmens i recomanacions sobre qüestions lingüístiques controvertides o mal enteses, que l'autor ha anat laborant des de la comissió de Normalització Lingüística de TVC.</p> <p>El llibre està dividit en dues parts. La primera part s'anomena «L'estàndard oral als mitjans de comunicació audiovisual» i presenta els següents capítols: «Aproximació elemental al problema»; «Teoria i pràctica de l'estàndard»; «L'elocució als mitjans audiovisuals»; i «L'impacte dels mitjans audiovisuals en català». La segona part s'anomena «Dictàmens i recomanacions sobre català estàndard» i presenta els següents capítols: «D'ortografia; d'ortologia»; «De qüestions gramaticals»; «De col·loquialismes»; «De confusions freqüents», «D'alguns tecnicismes»; i «De criteris extralingüístics».</p>
Avaluació	<p>És un petit manual d'estil molt útil ja que t'ensenya a fer un bon ús del català estàndard, tan escrit com parlat. Aprofundeix molt amb el tema de la llengua i no pas en les modalitats de traducció audiovisual. No obstant, serveix per aprendre com escriure pels mitjans audiovisuals o pronunciar algunes paraules i expressions que poden ser difícils.</p> <p>Degut a la massificació dels mitjans audiovisual, és necessari manuals d'estil com aquest per ajudar-nos a aconseguir un llenguatge estàndard en la nostra traducció, ja que els textos audiovisuals han d'estar estandarditzats en la mesura possible, encara que hi pot haver excepcions.</p> <p>És curt i no sembla gaire complet, però segueix sent una eina molt útil per als traductors audiovisuals.</p>

4.3 Fonts professionals

Nom	Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals. <i>ésAdir, El portal lingüístic de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals</i> [en línia]. http://esadir.cat
Descripció	Aquesta font es tracta d'un portal web lingüístic creat a l'any 2003 coincidint amb el vintè aniversari de TV3 i Catalunya Ràdio amb la intenció d'aprofitar els avantatges que proporciona el format web per oferir, d'una manera conjunta, els materials elaborats al llarg dels anys pels equips d'assessorament lingüístic de diverses empreses de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (CCMA).

	<p>Dins d'aquest portal s'hi pot trobar des de noms de films traduïts al català com qüestions gramàtiques o lèxiques.</p> <p>També hi ha un llistat de noms propis i de topònims i un apartat dedicat exclusivament al doblatge amb els següents apartats: «La llengua del doblatge»; «Normes d'estil»; «Construcció de la frase»; «Tractament del lèxic»; «Fonètica»; «Expressivitat del text»; «Interferències en la traducció»; i «Enllaços d'interès».</p> <p>Un altre punt important d'aquesta pàgina web és el llibre d'estil, on es donen un seguit de criteris sobre l'ús del català en els mitjans de comunicació.</p> <p>Dins del llibre d'estil, l'apartat de «Guia editorial» estableix els valors i els principis d'actuació dels mitjans de comunicació de la CCMA comuns a totes les plataformes en què produeix i difon continguts. L'apartat de «Manual d'ús» inclou el desenvolupament i la concreció dels valors, principis i directrius enunciats a la «Guia editorial» i la seva aplicació a les diferents plataformes de la CCMA. Pel que fa als continguts de la llengua del llibre d'estil de la CCMA es reparteixen entre la «Guia editorial», el «Manual d'ús» i el portal lingüístic <i>ésAdir</i>.</p>
Avaluació	<p>És una font molt interessant i útil per a qualsevol traductor, independentment de si el lector és traductor audiovisual o no (estudiant, traductor d'una altra especialitat, curiosos, etc.). S'hi pot trobar informació sobre com s'han traduït els títols de films en català, com s'utilitza el català en els medis de comunicació, etc.</p> <p>No obstant, el apartats més destacables d'aquest portal web són el llibre d'estil i l'apartat de doblatge.</p> <p>El llibre d'estil és molt útil per veure com utilitzar el català en els mitjans de comunicació, tant per la redacció com per l'ús oral. Pel que fa al doblatge, també hi ha una espècie de manual on es tracten diferents apartats que impliquen el doblatge, creant un seguit de criteris pel doblatge dels productes de la CCMA.</p> <p>Ambdós apartats són útils per als traductors audiovisuals, ja sigui per consultar qüestions sobre l'ús de la llengua com per buscar solucions o criteris sobre doblatge.</p>

Nom	ESIST. <i>European Association for Studies in Screen Translation</i> [en línia]. http://www.esist.org/
Descripció	La <i>European Association for Studies in Screen Translation</i> és una associació de professors d'educació superior, professionals, acadèmics i estudiants en el camp de la traducció audiovisual creada per facilitar l'intercanvi d'informació i promoure estàndards

	<p>professionals en la formació i pràctica de la traducció audiovisual.</p> <p>En aquesta pàgina web es recullen publicacions sobre conferències, articles i enllaços de pàgines web facilitant informació, projectes i publicacions sobre la traducció audiovisual.</p>
--	--

Nom	ATRAE. <i>Asociación de Traducción y Adaptación Audiovisual de España</i> [en línia]. http://www.atrae.org/la-traduccion-audiovisual/
Descripció	<p>ATRAE és un grup de membres que velen per les necessitats i interessos dels traductors audiovisuals, ajustadors i audiodescriptors d'Espanya.</p> <p>En aquesta pàgina web, s'hi poden trobar diferents cursos en línia lligats a la traducció audiovisual. És una font per trobar cursos enfocats a la TAV i on el professorat són professionals d'aquest camp.</p>

Nom	WeTav. <i>WeTav</i> [en línia]. http://wetav.com/
Descripció	<p>WeTav és un blog sorgit per estudiants del màster de Traducció Audiovisual de la Universitat Autònoma de Barcelona.</p> <p>En aquest blog es fa un recull de diferents aspectes que es poden trobar en cada modalitat de la traducció audiovisual. S'hi recullen des d'entrevistes fins a informació sobre la traducció audiovisual, novetats i curiositats relacionades amb aquest tema.</p>

5. Conclusió

L'objectiu d'aquest treball és demostrar com els traductors especialitzats en el camp de la traducció audiovisual avui en dia segueixen tenint limitacions pel que fa a la documentació. La traducció audiovisual és una especialitat força recent i això limita força el número de fonts que hi ha. És difícil trobar fonts sobre la traducció audiovisual i que aquestes siguin fiables, ja que les fonts són limitades i no totes tenen per què ser bones.

Les traduccions mai no són fàcils, sempre hi ha problemes o dificultats que malauradament aconsegueixen que el traductor a vegades no arribi a fer una bona traducció. Els principals problemes dels quals s'ha parlat han sigut els referents culturals i l'humor.

El traductor ha d'aconseguir enderrocar totes les barreres que impedeixin fer una bona traducció mitjançant una bona documentació. Amb aquesta selecció de fonts s'ha fet una valoració i una divisió dirigida a aquells qui estiguin interessats en la traducció audiovisual.

Dins de les fonts hi ha llibres pràctics, teòrics, que parlen sobre la investigació en la traducció audiovisual, sobre la seva història, guies d'estil, articles, etc.

Com ja s'ha dit anteriorment, la tipologia de fonts s'ha escollit segons si són temàtiques, lingüístiques o professionals. Les fonts es valoren segons si són instructives, quina temàtica toquen, si són sintetitzades, coherents i precises.

Tant la divisió de les fonts segons la seva tipologia com la seva descripció i avaluació fan que el lector pugui valorar si les fonts seleccionades són útils per a les seves necessitats o no. També, el que s'ha pretès amb aquest treball és intentar reivindicar que avui en dia fan falta més fonts i recursos en la traducció audiovisual.

6. Bibliografia

- Agost, Rosa. *Traducción y Doblaje: Palabras, Voces e Imágenes*. Barcelona: Ariel, 1999.
- Agost, Rosa. «Los géneros de la traducción para el doblaje». Duro, Miguel (coord.) *La traducción para el doblaje y la subtitulación*. Madrid: Cátedra, 2001, pàgs 229-250.
- Aguadero, Francisco. *Diccionario de Comunicación Audiovisual*. Madrid: Paraninfo, 1991.
- Anderman, Gunilla; Cintas, Jorge. *Audiovisual Translation: Language Transfer on Screen*. Londres: Palgrave Macmillan, 2009.
- ATRAE. *Asociación de Traducción y Adaptación Audiovisual de España* [en línia]. <http://www.atrae.org/la-traduccion-audiovisual/>
- Ávila, Alejandro. *El Doblaje*. Madrid: Cátedra, 1997.
- Bartoll, Eduard. *La Subtitulació: Aspectes teòrics i pràctics*. Vic: Eumo, 2012.
- Botella Tejera, Carla. «Aproximación al estudio del doblaje y la subtitulación desde la perspectiva prescriptivista y la descriptivista: la traducción audiovisual». *Revista Electrónica de Estudios Filológicos* nº 13, Juliol Alicante: 2007 [en línia]. http://www.um.es/tonosdigital/znum13/secciones/tritonos_A_doblaje.htm
- BBC; Ford, Gareth (ed.). *The BBC Subtitling Guide*. Londres: BBC, 2009 [en línia]. http://www.bbc.co.uk/guidelines/futuremedia/accessibility/subtitling_guides/online_sub_editorial_guidelines_vs1_1.pdf
- Chaume, Frederic. *Cine y traducción*. Madrid: Cátedra, 2004.
- Chaume, Frederic. *Doblatge i subtitulació per a la TV*. Vic: Eumo, 2003.
- Chaume, Frederic.; Agost, Rosa (eds.). *La traducción en los medios audiovisuales*. Castelló: Publicacions de la Universitat Jaume I, 2001.
- Chaume, Frederic. «La pretendida oralidad de los textos audiovisuales y sus implicaciones en traducción». Agost, R.; Chaume, F. (eds.) *La traducción en los medios audiovisuales y sus implicaciones en traducción*. Castelló: Universitat Jaume I, 2001, pàgs.77-88.
- Chaume, Frederic; Baños, Rocío. «Prefabricated orality: A challenge in audiovisual translation». *InTRAlínea*. Special issue: The Translation of Dialects in Multimedia, 2009 [en línia]. http://www.intralinea.it/specials/dialectrans/eng_more.php?id=761_0_49_0_M

Chaves García, Mª José. *La Traducción Cinematográfica: El Doblaje*. Huelva: Servicio de Publicaciones. Universidad de Huelva, 2000.

Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals. *ésAdir, El portal lingüístic de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals* [en línia]. <http://esadir.cat/>

Díaz-Cintas, Jorge; Remael, Aline. *Audiovisual translation: subtitling*. Manchester: St. Jerome, 2009.

Díaz-Cintas, Jorge. *La Traducción audiovisual: el subtitulado*. Salamanca : Almar, 2001.
Díaz Cintas, Jorge. *Teoría y práctica de la subtitulación (inglés-español)*. Barcelona: Ariel, 2003.

Duro, Miguel (coord.) *La traducción para el doblaje y la subtitulación*. Madrid: Cátedra, 2001.

ESIST. *European Association for Studies in Screen Translation* [en línia].
<http://www.esist.org/>

Franco, Eliana; Matamala, Anna; Orero, Pilar. *Voice-over Translation: An Overview*. Berna: Peter Lang, 2010.

Fontcuberta i Gel, Joan. «La traducción en el doblaje o el eslabón perdido». *La traducción para el doblaje y la subtitulación*. Madrid: Cátedra, 2001, pàg. 368 [en línia].
http://www.uab.cat/Document/770/928/fontuberta_doblatge.pdf

Heidelberg, Oliver. *Diccionario de Cine* [en línia].
http://home.snafu.de/ohei/ofd/moviedict_s.html

Internet Movie Database. *IMDb Movie Terminology Glossary* [en línia].
<http://www.imdb.com/glossary/>

Izard, Natàlia. *La traducció cinematogràfica*. Barcelona: Centre d'investigació de la comunicació de la Generalitat de Catalunya, 1992.

Mayoral, Roberto. «Traducción Audiovisual, Traducción Intercultural, Traducción Subordinada». Seminario de Traducción Subordinada. Facultad de Filología de la Universidad de Sevilla. Sevilla: 12 de març 1998 [en línia].
http://www.ugr.es/~rasensio/docs/TAV_Sevilla.pdf

Mendieta, Salvador. *Manual de estilo de TVE*. Madrid: Labor, 1993.
Ministerio de Cultura. Cine y Audiovisuales [en línia].
<http://www.mecd.gob.es/cultura-mecd/areas-cultura/cine.html>

Pérez-González, Luis. *Audiovisual translation: theories, methods and issue*. Londres: Routledge, 2014.

Remael, Aline; Orero, Pilar; Carroll, Mary. *Audiovisual Translation and Media Accessibility at the Crossroads*. Amsterdam: Rodopi, 2012.

Ruiz, Eva. *Versión Original - Curiosidades del Voice Over (voz superpuesta)* [en línia].

http://www.filmica.com/eva_ruiz/archivos/002464.html

Televisió de Catalunya. *Criteris lingüístics sobre traducció i doblatge*. Barcelona: Edicions 62, 1997.

Televisió de Catalunya. *El Català a TV3. Llibre d'estil*. Barcelona: Edicions 62, 1995.

Vallverdú, Francesc. *El català estàndard i els mitjans audiovisuals*. Barcelona: Edicions 62, 2000.

WeTav. *WeTav* [en línia]. <http://wetav.com/>

Zabalbeascoa, Patrick. «La traducción del humor en textos audiovisuales». Miguel Duro (coord.) *La traducción para el doblaje y la subtitulación*. Madrid: Cátedra, 2001, pàgs. 251-26.